

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Ühiskonnateaduste instituut
Kommunikatsioonijuhtimise õppekava

Merike Lipu

**Eesti laste ja vanemate Facebooki-sõprus: omavahelise suhtlusega seotud kogemused ja
arvamused**

Magistritöö

Juhendaja: Prof. Andra Siibak

Tartu 2018

Sisukord

EESSÕNA.....	3
SISSEJUHATUS.....	5
I TEOREETILINE JA EMPIIRILINE RAAMISTIK.....	8
1.1 Eelteismeliste ja vanemate sotsiaalmeedia kasutus.....	8
1.2 Laste ja vanemate omavaheline „sõprus“ sotsiaalmeedias.....	9
1.3 „Võrguvanemlus“ sotsiaalmeedias: laste ja vanemate arvamused ja kogemused.....	9
1.4 „Võrguvanemlus“ ja kaasnevad privaatsusküsimused.....	12
II VALIM JA METOODIKA.....	15
2.1 Valim.....	15
2.2 Meetod.....	18
III TULEMUSED.....	21
3.1 Lapse ja vanema Facebooki „sõpruse“ algus.....	21
3.2 Perekondlikud netireeglid.....	22
3.3 „Võrguvanemluse“ refleksioonid: ema ja lapse arvamused ja kogemused.....	23
IV JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON.....	26
Kokkuvõte.....	29
Summary.....	31
Kasutatud kirjandus.....	33
ARTIKLI KÄSIKIRI.....	38
Abstract.....	39
Introduction.....	40
Literature review.....	42
Practices of sharenting.....	42
Children’s views and experiences of sharenting.....	42
Sharenting and the dilemmas of privacy.....	43
Method and Data.....	44
Sample.....	44
Method.....	45
Results and Discussion.....	46
Reflections of sharenting: parents’ views and practices.....	46
Reflections of sharenting: pre-teens’ views and experiences.....	47
Privacy boundary turbulence in the views about sharenting.....	47
Conclusion.....	49
References.....	50
Appendix 1 Table 1: Description of the sample.....	53
LISA 2: Intervjuu kava.....	55

EESSÕNA

Minu magistritöö on kirjutatud ehk tavapärasest ülesehitusest pisut teistsuguses vormis. Uurimistöö olulisimaks osaks on inglisekeelne teadusartikkel “Take it down!": Estonian parents' and pre-teens opinions and experiences with sharenting”, mille käsikirja esitasime avaldamiseks rahvusvaheliselt eelretsenseeritud teadusajakirja *Media International Australia* (ETIS 1.1.) erinumbris: *Controlling Children's Data*. 2017. aasta suvel esitasime erinumbriga toimetajatele artikli teesid ning oktoobri alguses saime vastuse, et erinumbrisse oodatakse ka meie käsikirja täisteksti. Artikli käsikirja esitasime ära 16. aprillil ning see on hetkel retsenseerimisprotsessis. Artikli käsikiri on kirjutatud koostöös juhendaja Tartu Ülikooli meediauuringute professor Andra Siibakuga.

Kuna tegu oli minu esimese teadusartikliga ja veel võõrkeelsega, pakkus taoline magistritöö ülesehitus suurt väljakutset ja parajalt enda proovile panekut. Otsustasin vormistada oma magistritöö teadusartiklina, kuna arvan, et minu uurimistöö teema on tundlik ja aktuaalne ning vääriks kindlasti laiemat diskussiooni. Seda enam, et tänaseks on paljud praegused lapsevanemad kasvanud maast madalast ülesse koos internetiga ega taju, et lapse sünniga kaasneb neil vastutus kaitsta ja tagada tema privaatsus ka veebikeskkonnas. Leian, et väga oluline on hoida peresuhtlus eluterve ja teistega arvestav, seda nii näost-näkku suheldes kui ka internetimaailmas. Teadusartikli vormis tööd kirjutades, saan võimaluse rääkida teadusajakirjas kaasa mind huvitaval ja ühiskonnas olulisel teemal.

Magistritöö raames valminud teadusartikkel tugineb ema-eelteismelise (9-13 aastane) paaridega (n=14) läbi viidud intervjuude tulemustele ning annab ülevaate laste ja vanemate erinevatest seisukohtadest ning kogemustest seoses „võrguvanemlusega“ (inglise keeles *sharenting*). „Võrguvanemlusena“ mõistan käesolevas töös lapsevanemate praktikaid, kus vanem jagab sotsiaalmeedia keskkondades tekstilist ja pildilist infot enda lapse kohta.

Artikkel koosneb neljast osast. Teemat tutvustavale sissejuhatusele järgneb kompaktne kirjanduse ülevaade, kus antakse esmalt ülevaade „võrguvanemlusega“ seotud vanemate sotsiaalmeedia praktikatest, seejärel tutvustatakse „võrguvanemluse“ teemat laste arvamuste ja kogemuste tuginevalt ning teoreetilise osa lõpetab sissevaade „võrguvanemlusega“ seonduvate privaatsusdilemmade kohta. Teoreetilisele osale järgneb meetodi ja valimi peatükk, kus põhjendatakse meetodi valikut ning valimi moodustamise printsiipe. Järgnevad empiirilisi tulemusi tutvustav peatükk ning peamisi leide kokkuvõttev diskussiooni osa.

Inglise keelset teadusartikli käsikirja täiendab eestikeelne katusetekst, mis annab artiklis käsitletud probleemaaikale täiendava eestikeelse teoreetilise ja tulemuste üle diskuteeriva raamistiku. Katusetekst koosneb tavapäraatet magistritöö osadest: sissejuhatus, teoreetiline ja empiiriline raamistik, metoodika ja valim, tulemused, diskussioon ja kokkuvõte.

Tänuõnad

Minu magistritöö valmimise protsess kestis kokku 14 kuud ja see ei oleks saanud valmida ilma...

- ...minu imepärase juhendaja Andra Siibakuta. Täna oma juhendajat ja artikli kaasautorit Andra Siibakut, kelle teemas kohalolek, pühendumus ja järjekindlus oli kogu selle protsessi vältel asendamatu teejuht ning kelle asjatundlikud juhised ning inspireerivad mõtted mind terve magistritöö kirjutamise aja motiveerisid ja tegutsema panid. Aitäh, Andra, et pühendasid minusse oma kulda väärt aega, teadmisi ja oskusi!
- ...retsensendi asjalike nõuanneteta! Aitäh, Maria Murumaa-Mengel, asjalike soovitude ja nõuannete eest! Retsensendi tagasiside toetas terviklikuma magistritöö loomist.
- ...nende toredate laste ja emadeta, kes olid nõus uuringus osalema. Aitäh kõikidele peredele, kes leidsid selle aja minuga vestlemiseks ja andsid mulle sisendi töö kirjutamiseks. Teie koostöövalmidus andis aluse rikkalikule uurimismaterjalile.
- ...minu pere, sõprade ja töökaaslaste toeta. Aitäh, et inspireerisite, motiveerisite ja uskusite minusse!

SISSEJUHATUS

Eelnevad uuringud (nt. Siibak ja Tamme, 2013) on näidanud, et informatsiooni ja kommunikatsiooni tehnoloogia areng on tekitanud olukorra, mil huvi erinevate veebikeskkondade vastu on toonud internetti kokku erinevad põlvkonnad. Mitmed sotsiaalmeedia platvormid loovad lapsele ja vanemale võimaluse olla omavahel kontaktis ning hoida kiiret sidet.

Selleks, et oma lapsega veebis suhelda, on väga paljud vanemad läinud seda teed, et lisavad oma järeltulijad endale Facebookis sõpradeks (Siibak ja Tamme, 2013; Burke, Adamic ja Marciniak 2013; Madden, Lenhart, Cortesi, Glasser, Duggan, Smith ja Beaton, 2013). Näiteks Ameerika Ühendriikides, kus kaks kolmandikku teismeliste vanematest kasutavad sotsiaalmeediat, on 80% neist enda sõbraks lisanud ka oma lapse (Madden jt, 2013). Uuringud näitavad, et paljud vanemad liituvad sotsiaalmeediaga just oma lapsega suhtlemise eesmärgil, aga ka selleks, et nende tegevust sotsiaalmeedias monitoorida (Child ja Petronio, 2011) või selleks, et mõista veelgi paremini oma lapse internetikäitumist ja sõprussuhteid (Child ja Westermann, 2013). Hiljutised uuringud (Brosch, 2016; Blum-Ross ja Livingstone, 2017) on aga näidanud, et paljud vanemad ei suuda iseenda internetikäitumisse piisavalt kriitiliselt suhtuda. Ehk vaatamata sellele, et vanemate teadlikkus sotsiaalmeedia kasutamisest ja seal info avalikustamisest on suurenenud, jagavad paljud vanemad jätkuvalt ise oma laste kohta internetis personaalset infot, sealhulgas nii tekstilist kui pildimaterjali (Davies, 2015, Minkus, Liu ja Ross, 2015; Steinberg, 2017). Lapsevanemate sotsiaalmeediapraktikaid, mille käigus vanemad jagavad regulaarselt infot, pilte ja postitusi enda lapse kohta, on hakatud nimetama „võrguvanemluseks“ (*sharenting*) (Blum-Ross ja Livingstone, 2017; Wagner ja Gasche, 2018). Vastutasuks enda ja lapse elu avaliku presenteerimise eest saavad vanemad veebiauditooriumilt tihti peale julgustavat tagasisidet ning sotsiaalset tuge (Moser, Chen ja Schoenebeck, 2017; Steinberg, 2017). Paljudel lastel on aga vanemate jagamispraktikate tõttu sotsiaalmeedia avarustes hulk pilte, postitusi ja infokilde üleval juba enne seda, kui nad omal jalal käima hakkavad (Brosch, 2016). Enamgi veel, Moser, Chen ja Schoenebeck, (2017) nendivad, et „võrguvanemlus“ võib negatiivselt mõjutada mitte ainult lapse privaatsust vaid ka vanema ja lapse omavahelist suhet.

Olgugi et erinevad poliitikadokumendid (nt Ministrite Komitee liikmesriikide soovitusel CM/REC(2018)x) rõhutavad vanemate ja hooldajate rolli laste privaatsuse, isikuandmete ja internetikäitumise kaitsmisel ning vajadust austada nende konfidentsiaalsust, nähtub empiirilistest uuringutest siiski (Wagner ja Gasche, 2018; Bessant, 2017; Marasli, Suhendan,

Yilmazturk ja Cok, 2017), et märkimisväärne arv vanemaid jagab ise oma laste kohta infot ja fotosid suhtlusvõrgustikes (SNS), pööramata seejuures tähelepanu oma laste privaatsusele. Ühelt poolt on vanemad kui oma laste isikliku teabe omajad ja teavad ise, kui palju ja millist infot nad oma laste kohta sotsiaalmeedias jagavad (Marasli jt, 2017); teisest küljest peavad vanemad suutma hoida tasakaalu, pidades oma lapse privaatsust alati esmatähtsaks (Wagner ja Gasche, 2018).

„Võrguvanemluse“ temaatika on uurijate huviorbiiti tõusnud alles viimasel paaril aastal, mistõttu on selle teema puhul veel palju sellist, mis vajaks täiendavat uurimist ning kaardistamist. Näiteks enamik seni tehtud uuringutest on „võrguvanemluse“ kontekstis keskendunud eelkõige lapsevanemate arvamuste, kogemuste ja harjumuste tutvustamisele (Wagner ja Gasche, 2018; Blum-Ross ja Livingstone, 2017; Brosch, 2016; Ammari, Kumar, Lampe ja Schoenebeck, 2015; Dor ja Weimann-Saks; 2013); seevastu hoopis vähem on uuritud laste arvamusi ja kogemusi (Levy, 2017; Lilley ja Ball, 2013) või kaasatud uuringusse mõlemaid osapooli – nii lapsi kui nende vanemaid (Moser, Chen ja Schoenebeck, 2017). Seejuures on oluline märkida, et seni on teema uurimiseks kasutatud eelkõige kvantitatiivseid uurimismeetodeid (nt. ankeetküsitlusi, kontentanalüüse), kuid kvalitatiivseid sissevaateid teemasse on siiani veel vähe pakutud (Ammari jt, 2015; Wagner ja Gasche, 2018).

Oluline on ka lisada, et enamik uuringuid „võrguvanemlusest“ on läbi viidud Ameerika Ühendriikides (Davis ja James, 2012; Moser, Chen ja Schoenebeck, 2017; Michigani Tervishoiusüsteemi ülikool, 2015), kuid märgatavalt vähem on ilmunud Lääne- (Wagneri ja Gasche, 2018, Blum-Rossi ja Livingstone, 2017) või Ida-Euroopa (Brosch, 2016) uuringuid. Arvestades, et riikidevahelised kultuurierinevused (Kirwil, Garmendia, Garitaonandia ja Martínez Fernández, 2009) aga ka lapsevanemate kasvatusparadigmad (Talves ja Kalmus, 2015) ning erinevused digitehnoloogia kasutamises võivad oluliselt mõjutada „võrguvanemluse“ praktikaid ja sellega seonduvaid seisukohti, on täiendavate uuringute tegemine antud teemal ülioluline.

Leian, et uuritav teema Eesti kontekstis ehk riigis, kus sotsiaalmeediaplatvormide kasutuselevõtt alaealiste laste hulgas on Euroopas üks kõrgemaid (55% 9-12-aastastest lastest omab sotsiaalmeedias kontot), kuid kus lapsevanemad paistavad silma üsna muretu suhtumisega laste internetikasutuse vahendamisel (Livingstone, Ólafsson ja Staksrud, 2011), on väga aktuaalne ja oluline. Eestis on varasemalt põlvkondadevahelist suhtlust uue meedia kanalites uurinud Virge Tamme (2012), kelle analüüsist selgus, et teismelised tunnevad vanematega samadel platvormidel toimetamisest sageli frustratsiooni, kuna interneti keskkonda

peeti rohkem noorte mängumaaks. Laste ja vanemate omavahelise Facebooki sõpruse teemat on aga uurinud Gerda Suumann (2014), kes süüvis sellesse, mida lapsed arvavad oma vanemate Facebooki harjumustest. Konkreetselt „võrguvanemluse“ temaatikat ning sellega seonduvaid arvamusi ja kogemusi mulle teadaolevalt varem Eestis uuritud ei ole.

Minu uuringu eesmärgiks oligi antud teemat avada ning kõrvutada sealjuures omavahel nii lapse kui vanema seisukohti ning kogemusi. Selleks viisin läbi individuaalsed intervjuud 14 ema ja lapse (vanuses 9-13 aastat) paariga, kes olid omavahel Facebookis sõbrad. Minu eesmärgiks oli uurida eelteismeliste ja nende vanemate kogemusi, muljeid ja privaatsusküsimusi just Facebooki sõprussuhtluse kontekstis. Muuhulgas oli minu eesmärk uurida, millist teavet emad jagavad oma laste kohta Facebookis ning kas ja kuidas lapsed emade tegevusele reageerivad.

Teema uurimiseks olen püstitanud kolm suuremat uurimisküsimust:

1. Milline on lapse ja vanema omavaheline suhtlus Facebookis?
2. Milliseks on kujunenud perekondlikud netireeglid?
3. Millised on eelteismeliste ja nende vanemate „võrguvanemlusega“ seotud arvamused ja kogemused?

Kuna minu magistritöö koosneb inglise keelsest artiklist ja katusartiklist, on tervikliku ülevaate saamiseks soovituslik lugeda materjale järjest.

I TEOREETILINE JA EMPIIRILINE RAAMISTIK

Teooria osas annan ülevaate vanemate ja eelteismeliste sotsiaalmeedia kasutusest ja nende omavahelisest „sõprusest“ sotsiaalvõrgustikus. Kõige pikemalt peatun „võrguvanemlusega” seotud laste ja vanemate sotsiaalmeedia kogemuste arvamustel ning praktikatel. Lõpetuseks avan „võrguvanemlusega“ seonduvaid privaatsusdilemmasid.

1.1 Eelteismeliste ja vanemate sotsiaalmeedia kasutus

Erinevate uuringute tulemused näitavad kõige noorema põlvkonna aktiivset internetikasutust – 9-16-aastastest Euroopa lastest kasutab 93% internetti iganädalaselt, 60% iga päev (Haddon & Livingstone, 2012). Ülevaatlikuid nooremate laste internetikasutusele keskenduvaid uuringuid on viimastel aastetel läbi viidud ka näiteks Saksamaal, kus nähtus, et igapäevaselt kasutab internetti 41% 6-13 aastastest lastest (Orde ja Durner, 2018).

Üks enamlevinud tegevusi, mida eelteismelised internetis teevad, on sotsiaalmeedia keskkondade külastamine. Juba 2012. aastal läbi viidud EU Kids Online uuringu tulemused näitasid, et 59% Euroopa 9-16 aastastest noortest omasid selleks hetkeks mõnel sotsiaalvõrgustiku lehel oma profiili: 9-10 aastastest lastest omas sotsiaalvõrgustikus profiili 26%, 11-12 aastaste hulgas oli see protsent 49 ja 13-14 aastastest lastest omas profiili suisa 73% (Haddon & Livingstone, 2012). Möödunud aastal Ühendkuningriigis läbi viidud uuringu tulemustest ilmneb, et toonased arvud on nüüdseks veelgi kasvanud nii, et näiteks Ühendkuningriigis omab peaaegu veerand 8-11 aastastest lastest ja kolmveerand 12-15 aastastest eelteismelistest sotsiaalmeedias profiili (Ofcom report, 2017).

Uuringutest nähtubki, et laste internetikasutus muutub aastatega üha mitmekesisemaks ja ka privaatemaks, sest aina enam kasutatakse internetti nutitelefonides ja tahvelarvutites – ehk vanema silma alt eemal (Livingstone, Haddon, Görzig, Ólafsson, 2010). Erinevate digivahendite abil saavad eel-teismelised ligipääsu mitmetele erinevatele sotsiaalmeedia keskkondadele nagu Facebook, SnapChat, Instagram jne, nii et pea 92% eelteismelistest kasutab neid platvorme igapäevaselt (Lenhart, 2015). Olgugi et Facebooki populaarsus eelteismeliste osas on viimastel aastetel mõnevõrra lanegenud, ei ole Facebooki siiski enda populaarsust selle eärühma sees sugugi minetanud, vaid asetseb populaarsusedetabelis WhatsAppi ja YouTube järel kolmanda kohal (Orde ja Durner, 2018).

Sarnaselt teiste Põhjamaadega on Eesti lapsed ühed noorimad, kes internetti kasutama hakkavad. Keskmine Eesti laps hakkab internetti kasutama kaheksa aastastel ja mõnes sotsiaalvõrgustikus omab profiili 71% Eesti lastest (Livingstone, Haddon, Görzig, Ólafsson,

2010). Eelkõige kasutavad eelteismelised sotsiaalvõrgustikke mängude mängimiseks, videode vaatamiseks ja privaatsõnumite edastamiseks (Haddon & Livingstone, 2012).

Sotsiaalvõrgustikega liitub üha rohkem ja rohkem ka täiskasvanuid. Duggan ja Smithi (2013) uuringu kohaselt on suisa 73% täiskasvanul, kes kasutavad aktiivselt internetti, mõnel sotsiaalvõrgustiku lehel oma konto. Autorid (Duggan, Lenhart, Lampe ja Ellison, 2015) ütlevad, et vanemad, eriti just emad, liituvad sotsiaalvõrgustikega sageli selleks, et peavad keskkonda oluliseks informatsiooni allikaks ja abivahendiks lapsevanemaks olemisel.

1.2 Laste ja vanemate omavaheline „sõprus“ sotsiaalmeedias

Sotsiaalmeedias laste-vanemate vahelist sõbrakutsete saatmist uurinud Magidi (2012) uuringust nähtub, et 65% Facebooki sõbrasuhetest kuni 13 aastaste ja nende emade-isade vahel on algatatud lapse poolt. Samas on oluline märkida, et Magidi (2012) hinnangul võib laste aktiivsus vanematele sõbrakutsete saatmisel tuleneda ka sellest, et vanemad on seadnud omavahelise sõbrasuhte loomise raudseks tingimuseks eelteismelise Facebooki profiili loomisel. Samas ilmneb näiteks West, Lewis ja Currie (2009) uuringust, et leidub ka palju noori, kes on hea meelega oma vanematega sotsiaalmeedias sõbrad või vähemalt ei soovi nad, et nende emad ja isad tunneks end tagasi lükatuna ning aktsepteerivad nende sõbrakutse. Vanemapoolsest sõbrakutsest loobutakse aga vaid juhtudel, kui on tungiv vajadus järgida sotsiaalseid norme või noortele tundub, et vanem võib neid sotsiaalmeedias häbistada (West jt, 2009). Vahel võib aga vanemalt saadud sõbrakutse tekitada teismelises privaatsusdilemmasid, mistõttu ei osata kutsele kuidagi reageerida või sellele vastata (Child ja Westermann, 2013). Samas võib sõbrakutsest loobumise tingida ka kartus vanematele pettumust valmistada (ibid).

Child ja Westermanni (2013) uuringust nähtub, et vanemate sõbrakutse vastuvõtmist mõjutavad oluliselt ka perekonnasisesed suhted ja traditsioonid. Näiteks, avatud ja omavahel usalduslikes suhetes olevates perekondades on eelteismelised sageli valmis lisama vanemaid endale Facebooki sõpradeks.

1.3 „Võrguvanemlus“ sotsiaalmeedias: laste ja vanemate arvamused ja kogemused

Brosch (2016) väidab, et tänapäeva digiühiskonnas seisavad lapsevanemad silmitsi hoopis teistsuguste kasvatusküsimumustega kui eelnevad põlvkonnad. Muuhulgas on autorid (Ammari, Kumar, Lampe ja Schoenebeck, 2015) leidnud, et digitaalsete tehnoloogiate poolt tekitatud privaatsus- ja enesepresentatsioonidilemmad on tinginud olukorra, kus lapsevanemad peavad töö- ja perekohustuste kõrvalt tegema ka nõ „kolmanda vahetuse“, et analüüsida ja hallata laste digitaalse jalajälje teemasid.

Sotsiaalmeedia pakub lisaks kiirele ja mugavale võimalusele olla ühenduses oma sõprade ja sugulastega, muuhulgas ka uusi ja täiendavaid võimalusi arutleda koos teiste lapsevanematega lastekasvatusega seonduvatel teemadel, jagada vanemlikke muresid (Clark jt, 2015). Pilte, lugusid ja personaalset infot oma laste kohta jagatakse näiteks agaralt Facebookis ja Instagramis (Ammari jt, 2015). Erinevad sotsiaalmeedia platvormid pakuvad lapsevanematele suurepäraseid võimalusi presenteerimaks enda elu just endale sobivas võtmes laiendatud pereliikmetele ja sõpradele ning seeläbi saada julgustavat tagasisidet (meeldimiste ja kommentaaride näol) ja sotsiaalset tuge (Moser, Chen ja Schoenebeck, 2017) enda ja lapse elu avalikult presenteerimise eest (Steinberg, 2017). Taolist käitumist sotsiaalvõrgustikes nimetataksegi „võrguvanemluseks“ (*sharenting*) (Blum-Ross ja Livingstone, 2017; Wagner ja Gasche, 2018; Brosch, 2016) ja see on laialt levinud trend üle kogu maailma.

Nomineti uuringust (2016), mis viidi läbi Ühendkuningriigi lapsevanemate hulgas, selgus, et uuringus osalenud emad ja isad jagavad aastas enda järeltulijast üle 300 pildi. Lihtne arvutus näitab, et lapse viiendaks eluaastaks on temast sotsiaalvõrgustikus juba ligi 1500 jäädvustust. Sama uuringu kohaselt on populaarseimaks jagamisplatvormiks just Facebook (54%). Vastavalt AVG (2010) uuringutele, mis viidi läbi Ameerika Ühendriikides, Kanadas, Austraalias, Uus-Meremaal, Jaapanis, Prantsusmaal, Suurbritannias, Saksamaal, Itaalias ja Hispaanias on vanemate poolt loodud digitaalne jalajälg juba 81% alla kahe aasta vanustest lastest.

Laste hulgas läbi viidud uuringud aga näitavad, et lapsed tunnevad sageli piinlikkust, ärritust ja pettumust, kui vanemad jagavad nende kohta sotsiaalmeedias informatsiooni. Näiteks viimati Ühendkuningriigis tehtud uuringute kohaselt 12-16-aastaste (N = 1000) noorte hulgas arvas enamik noori (71,3%), et nende vanemad ei austa nende privaatsust internetis ja üle kolmandiku (39,8%) on kogunud piinlikkust, kui vanem on jaganud neist sotsiaalmeedias fotosid (Levy, 2017). Moser, Chen ja Schoenebeck (2017) on samuti leidnud, et laste arvates ei peaks vanemad jagama nende kohta teavet, mis peegeldaks lapse eneseväljendust negatiivselt või oleks mingil muul moel liiga paljastav.

Laste eesmärgiks ei ole mitte ainult kaitsta end vanema ajajoonele postitatud negatiivse informatsiooni eest, vaid laps ei pruugi ka nõustuda vanema otsusega üldse jagada tema kohta mingisugustki isiklikku teavet (Steinbergi, 2017). Hiljutised empiirilised uuringud (Moser, Chen ja Schoenebeck, 2017; Hiniker, Schoenebeck ja Kientz, 2016) näitavad muuhulgas, et vanematel ja lastel on väga erinev nägemus sellest, kui sageli peaksid lapsevanemad lapselt luba küsima, enne kui postitavad tema kohta midagi enda sotsiaalmeedia lehele. Kui vanemad

arvavad sageli, et nad suudavad ise otsustada, millise sisuga postitusi või pilte oma lastest jagavad, leiavad paljud lapsed aga, et vanemad peaks iga postituse puhul lapselt selleks eelnevalt luba küsima (Hiniker, Schoenebeck ja Kientz, 2016). Samas ei ole lastel ka selle vastu midagi, kui jagatakse visuaalselt ilusaid pilte ja toredaid jäädvustusi peresündmustest, samas tuleb siinkohal silmas pidada, et vanema ja lapse arvamus pildi ilust võib suuresti erineda (Moser, Chen ja Schoenebeck, 2017).

Samas on ka uuringuid, millest nähtub, et kui vanemad jagavad positiivset teavet, nt saavutused koolis või sportlik edukus; või siis ka teavet, mis kajastab positiivset vanema ja lapse suhet või õnnelikku pereelu; on lastele täiesti meelepärane (Moser, Chen ja Schoenebeck, 2017). Seega on väga oluline, et lapsevanemad leiaksid selle õige tasakaalu, millist informatsiooni ja millal oma laste kohta jagada.

Autorid (Clark, Davis, Singer, Matos-Moreno, Kauffman ja Hale, 2015) nendivad, et praeguses ühiskonnas on lapse kasvatamisega seotud röömude ja murede jagamine, ning sellega kaasnevalt lapse elu dokumenteerimine, muutunud lausa sotsiaalseks normiks. Ka Blum-Ross ja Livingstone (2017) on väitnud, et tänapäeva vanemaid julgustatakse oma kogemusi lapsevanematena jagama, mille tulemusena jagavad nad aga oma laste kohta väga palju personaalset infot (Steinberg, 2017). Näiteks tõdeb Brosch (2016), et laste elu kronologiseerimise eesmärgil on vanematel kombeks laadida internetti tohutu hulk pilte – lapse sünnist esimeste sammudeni ja esimesest koolipäevast teismelise aastateni. Enamgi veel, viimase aja suureks trendiks on saanud ka esimese ultraheli pildi üleslaadimine sotsiaalmeediasse, mis tähendab aga seda, et laste digitaalne profiil saab alguse juba enne nende sünni (AVG Technologies, 2010). Ehk kui tänastel lastevanematel oli internetti sisenedes oma digitaalse profiili loomiseks puhas valge leht, siis järgmisel põlvkonnal on digitaalne profiil oma vanemate poolt juba loodud (Ammari jt, 2015; Clark jt, 2015).

Steinberg (2017) väidab, et kui vanematel on võimalus virtuaalmaailmas isikliku info jagamisel luua endale mingid kindlad reeglid ja parameetrid, millest üle ei astuta, siis lastel taoline võimalus puudub, kuna sageli puudub lastel igasugune kontroll selle üle, millist infot vanemad nende kohta levitavad. Pealegi ei mõista lapsevanemad sageli sedagi, et nende tehtud postitused – pildid ja kommentaarid – võivad teatud hetkel olla nähtavad kõikidele internetikasutajatele, mistõttu tuleks olla eriti kriitiline selle osas, kui palju ja mida maailmaga jagada.

Sotsiaalmeedias on muidugi võimalik rakendada ka erinevaid privaatsussätteid kontrollimaks, kes kasutaja isiklikku informatsiooni näeb. Paljud vanemad ka kasutavad neid, kuid siiski ei ole

need tänaseks päevaks kõigile selged. Teatavasti võivad privaatsusseaded kiiresti muutuda, tänu millele liigitub palju infot ümber ning see, mis täna on privaatne, ei pruugi seda olla tulevikus (Clark jt, 2015). Internetis jagatud teabel on potentsiaal eksisteerida pikalt, mistõttu võib lapsepõlves avalikustatud info olla kättesaadav terve eluaja (Steinberg, 2017).

„Võrguvanemlus“ sotsiaalmeedias rikub eelkõige laste privaatsust, kuid võib kahjustada ka nende identiteeti ning arenevat suhet vanemaga. Steinberg (2017) leiab, et lapsevanemad peaksid enam arvestama asjaoluga, et lapsed ei pruugi nõustuda nende poolt tehtud jagamisotsustega ja lapse arvamuste eiramine võtab lastelt ära võimaluse luua isiklik digitaalne jalajälg. Moser, Chen ja Schoenebeck (2017) väidavad koguni, et lastel kui alaealistel puudub eraelu puutumatus, sest lapse õigused aga ka vastutus teha otsuseid on antud nende vanematele.

1.4 „Võrguvanemlus“ ja kaasnevad privaatsusküsimused

Internetis ajaveetmine ning interneti kiire kättesaadavus on tänapäeval iseenesest mõistetavad. Küsimus on, kelle vastutusalasse kuulub noorte kaitsmine internetis levivate ohtude eest.

Ministrite komitee soovitus CM/REC(2018)x liikmesriikidele (2017) sätestab, et riigi ülesandeks on läbi teadlikkuse suurendamise kindlustada lastele, vanematele ning hooldajatele suunatud haridusprogrammide väljatöötamine ja kättesaadavuse tagamine, kaasates nende loomisprotsessi ka lapsed. Programmide eesmärgiks on hüvede võimaldamine ning digitaalses keskkonnas esinevate riskide ennetamine ja nendele reageerimine. Riigi teiseks ülesandeks oleks julgustada ettevõtteid kontrollima ka lapsevanemate praktikaid ning vajadusel jälgima ka kohaldatud standardeid, et need ei oleks põhjendamatult piiravad ja vale turvatunnet andvad. Selline kontroll leevendaks lastega seotud riske digitaalses keskkonnas.

Riigi kõrval on ka vanematel tähtis roll laste turvalisuse tagamisel internetis. Iga vanem peaks julgustama oma last digitaalseid oskusi omandama ja parandama. Näiteks lapse õiguste konventsioon (1989) on selles küsimuses peamise vastutuse pannud vanematele (artiklid 18 ja 3), kuid säilib riigi kohustus vanemaid toetada, sekkudes kui selleks tekib vajadus ning juhtides laiemat keskkonda riskide ning võimaluste osas. Lapsevanemad ja riik seisavad igapäevaselt silmitsi uute ja konkreetsete väljakutsetega, kuna laste kasvukeskkond muutub üha enam digitaalselt mõjutatuks (Livingstone, Carr ja Byrne, 2015).

Selleks, et illustreerida milliste eraelu puutumatus dilemmaadega oma sotsiaalmeediat hallates kokku puututakse, kasutatakse sageli Petronio (2002) kommunikatiivse privaatsuse juhtimise (*communication privacy management*) teooriat. Kommunikatiivse privaatsuse juhtimise teooria (Petronio, 2002) püüab mõtestada lahti seda, kuidas inimesed teevad otsuseid oma isikliku teabe

avaldamise ja selle varjamise üle. Petronio loodud teooria (2002) väidab, et see kellega jagatakse personaalset infot, sõltub sellest millist kasu selle info avaldamisest suhtluspartnerilt saada võib või ei või. Näiteks sotsiaalmeedias personaalse info jagamisel saadakse sageli tagasi julgustavat tagasisidet ja kindlustunnet (Steinberg, 2017), mis omakorda motiveerib sarnast sisujagamist jätkama. Rääkides privaatsuse juhtimisest perekonnas on märgitud ka, et perekonnast saab personaalse info kaasomanik (Miller, Danielson, Sahlstein Parcell, Nicolini ja Boucher, 2017).

Peamised ohud internetis nii noortele kui täiskasvanutele on teineteise tegevusest tulenevad ohud, tehnoloogia väärkasutuse riskid, privaatsuse puudumine, liigse informatsiooni jagamine ning enda või teiste kohta valeinfo jagamine (O'Keeffe ja Clarke-Pearson, 2011). Ehk nimetatud teineteise tegevusest tulevad ohud hõlmavad ka „võrguvanemluse“ praktikaid st. vanemate postitusi oma laste kohta, mis tihtipeale sisaldavad isiklikku infot lapse käitumise, arengu ning välimuse kohta. Sageli on väga keeruline vanemaid veenda, et ka nemad on oma lapsele taolise käitumisega ohuks (Ammari jt, 2015; Sorensen, 2016).

Muidugi ei soovi vanemad oma tegevusega midagi halba. Näiteks on uurijad leidnud, et blogide kirjutamine või regulaarsed piltide ja videode postitused on sageli vanemate poolt avalikuks kiindumuse näitamise viisiks, kuid liiga tihti ei mõista vanemad ja vanavanemad, et selleks kõigeeks on vaja ka laste enda luba (Sorensen, 2016; Holloway, Green ja Livingstone, 2013). Taoline käitumine viib olukorrani, kus lapse digitaalne jalajälg kujuneb välja juba väga noores eas (Holloway, Green ja Livingstone, 2013). Tihtipeale on lapsed selleks liiga noored (või pole isegi veel sündinud nt. ultraheli piltide postitused) mõistmaks või nõustumaks oma digitaalse profiili loomisega. Veelgi enam, tulevikus võib neil puududa võimalus juba avaldatud info leidmiseks ja kustutamiseks (Holloway, Green and Livingstone, 2013). Nii nendib näiteks Orlando (2017), et ka lastel on õigus oma eraelu puutumatusse, kuigi täiskasvanute tehtavad valikud tehnoloogia ja sotsiaalse meedia arenedes, teevad selle neile üha keerulisemaks.

Väärarusaamad laste ja nende vanemate vahel võivad Petronio ja Durhami (2015) sõnul põhjustada omavahelistes suhetes "eraelu piiride turbulentsust". See peegeldub eelkõige olukordades, mis puudutavad eraelu puutumatusse dilemmasid, kus piirjooned ning reeglid on hägused (Petronio, 2004). Sotsiaalmeedias väljendub „eralu piiride turbulentsus“ näiteks juhul, kui üks perekonna liikmetest jagab Facebookis liiga palju personaalselt informatsiooni, kaasates sellesse postitusse kogu oma pere, kuid millele ülejäänud pereliikmed reageerivad negatiivselt. Äärmistel juhtudel võib selline ebasoovitav infojagamine lõppeda isegi teineteise

sõbralistist kustutamisega või kergemal juhul ka suulise noomituse tegemisega („Ema, palun ära pane minust edaspidi Facebooki pilte üles.“) (Child ja Petronio, 2015).

Kuigi teadlased nõustuvad üksmeelselt asjaoluga, et lapsevanemate poolt sotsiaalmeedias oma lapse kohta info avaldamine võib ohustada lapse eraelu puutumatus ja identiteeti ning vanemate ja laste arenguga seotud suhteid, pole kaasnevatele privaatsusdilemmadele siiani lahendust leitud. Näiteks väidavad mõned autorid (Sorensen, 2016), et vanemad peaksid täielikult kaitsma oma lapse eraelu puutumatus, ega tohi avaldada mitte mingeid isikuandmeid ega teavet, kuni laps saab seda ise avalikustada (või hoiduda selle avalikustamisest) iseseisva täiskasvanuna. Sorensen (2016) leiab, et seega lapsevanematel kui mentoritel, õpetajatel ja juhendajatel, on kohustus oma laste konfidentsiaalsuse tagamisele, eriti kuna see info, mida vanemad oma laste kohta teavad, on kõige intiimsem ja detailsem teabevorm.

II VALIM JA METOODIKA

2.1 Valim

Magistritöö valim moodustus 14 Eestis elava ema ja nende 9-13 aastase lapse paarist (seitse tüdrukut ja seitse poissi). Olgugi, et minu eesmärgiks ei olnud intervjuuerida ainult emasid, koosnes lõplik valim siiski ainult nendest, kuna isad ei olnud nii avatud antud teemat lahkama.

Valim oli strateegiline, kuna intervjuud viisin läbi peredega, kus nii lapsevanem kui laps kasutavad Facebooki ja on seal üksteisega sõbrad.

Valimi leidmisel lähtusin alljärgnevast:

1. Intervjueeritavate laste vanus on kuni 13 (k.a) eluaastat. Facebooki reeglite järgi võivad kontot omada lapsed alates 13. eluaastast (Facebooki kodulehekülj, 2017) ja kuna mind muuhulgas huvitas, miks lubas lapsevanem lapsel enne nõ ametlikku aega endale sotsiaalmeedia konto luua, oli lapse vanus valimi mõttes määravaks tingimuseks.
2. Intervjueeritavad pidid mõlemad omama Facebookis kontot ja olema selle igapäevased kasutajad.
3. Intervjueeritavad pidid olema omavahel Facebookis sõbrad.

Uuringus osalejate leidmisel lähtusin mugavusvalimi põhimõttest st. lihtne kättesaadavus, leitavus või uuritavate koostöövalmidus (Õunapuu, 2014), nii leidsin kõik uuritavad isiklikust tutvusringkonnast ja tuttavate tuttavate kaudu. Kuna intervjuu lõpus palusin kõigil vastajatel soovitada peresid, keda võiksin uuringusse kaasata, kasutasin valimi koostamisel ka lumepallimeetodit.

Uuritavatega võtsin ühendust peamiselt Facebooki või e-kirja teel. Esmalt edastasin lapsevanemale uuringut tutvustava kirja, kus andsin ülevaate plaanitavast uuringust, eesmärkidest, analüüsimeetoditest ja tulemuste kasutamisest. Seejärel rääkis vanem lapsega ja alles siis, kui mõlemad olid nõus uuringus osalema, sai kokku leppida intervjuuajad. Nii lapsevanem kui laps andsid allkirja, et nad on nõus uuringus osalema. Lapsevanem andis ka allkirja, et ta on nõus, et tema laps osaleb uuringus.

Tabel 1 annab ülevaate intervjueeritavatest ja nende Facebooki kasutusharjumustest. Intervjueeritavate konfidentsiaalsuse tagamiseks olen nende tsitaatide ära märkimiseks kasutanud spetsiaalseid koode.

Tabel 1. Valimi kirjeldus

	Kood (Pere number+sugu+vanus)	Facebooki kasutamise aeg	Sõbrakutse saatja	Peamised tegevused Facebookis
Pere 1	Pere1_poiss(13)	Üks aasta	Laps emale	Privaatsõnumid, ajajoone jälgimine
	Pere1_ema(41)	Neli aastat	Laps emale	Privaatsõnumid, ajajoone jälgimine, uudiste lugemine
Pere 2	Pere2_poiss(13)	Kolm kuud	Vanem lapsele	Privaatsõnumid
	Pere2_ema(42)	Viis aastat	Vanem Lapsele	Privaatsõnumid
Pere 3	Pere3_tüdruk(10)	Paar kuud	Ema lapsele	Ajajoone jälgimine, piltide kommenteerimine
	Pere3_ema(33)	Kümme aastat	Ema lapsele	Uudiste lugemine, asjade ostmine, ajajoone jälgimine
Pere 4	Pere4_poiss(11)	Viis aastat	Laps vanemale	Privaatsõnumid, ajajoone jälgimine
	Pere4_ema(33)	10 aastat	Laps vanemale	Privaatsõnumid, ajajoone jälgimine, asjade müümine ja ostmine
Pere 5	Pere5_tüdruk(10)	Kolm aastat	Vanem lapsele	Privaatsõnumid
	Pere5_ema(34)	Kuus aastat	Vanem lapsele	Privaatsõnumid
Pere 6	Pere6_poiss(12)	Neli aastat	Laps vanemale	Privaatsõnumid

	Pere6_ema(45)	Seitse aastat	Laps vanemale	Privaatsõnumid
Pere 7	Pere7_tüdruk(10)	Kaks aastat	Laps vanemale	Privaatsõnumid, ajajoone jälgimine (mis sõbrad postitavad)
	Pere7_ema(41)	Seitse aastat	Laps vanemale	Privaatsõnumid, ajajoone jälgimine
Pere 8	Pere8_poiss(13)	Üks aasta	Laps vanemale	Privaatsõnumid, ajajoone jälgimine ehk mida sõbrad teevad
	Pere8_ema(37)	Kuus aastat	Laps vanemale	Privaatsõnumid, ajajoone jälgimine, uudiste lugemine
Pere 9	Pere9_tüdruk(11)	Üks aasta	Laps vanemale	Privaatsõnumid, ajajoone jälgimine, Facebooki grupid
	Pere9_ema(31)	Seitse aastat	Laps vanemale	Privaatsõnumid, uudiste lugemine, Facebooki grupid
Pere 10	Pere10_tüdruk(9)	Üks aasta	Laps vanemale	Privaatsõnumid
	Pere10_ema(46)	Kaheksa aastat	Laps vanemale	Privaatsõnumid, ajajoone jälgimine
Pere 11	Pere11_poiss(11)	Kaks aastat	Vanem lapsele	Privaatsõnumid
	Pere11_ema(38)	Seitse aastat	Vanem lapsele	Privaatsõnumid
Pere 12	Pere12_tüdruk(13)	Kaks aastat	Ei mäleta	Privaatsõnumid
	Pere12_ema(35)	Seitse aastat	Ei mäleta	Privaatsõnumid

Pere 13	Pere13_poiss(12)	Viis aastat	Laps vanemale	Privaatsõnumid, ajajoone jälgimine uudiste lugemine
	Pere13_ema(35)	Kuus aastat	Laps vanemale	Privaatsõnumid, ajajoone jälgimine, mida sõbrad postitavad
Pere 14	Pere14_poiss(10)	Pool aastat	Laps vanemale	Privaatsõnumid
	Pere14_ema(34)	11 aastat	Laps vanemale	Privaatsõnumid, piltide ja hetkede jagamine igapäevaelust

2.2 Meetod

Magistritöö andmekogumise meetodiks olid pool-struktureeritud individuaalsed intervjuud. Antud meetod sai valitud, kuna see on paindlik ning võimaldab vajadusel intervjuueeritavat suunata, aidata tal teemasid avada (Herbert ja Rubin, 2012). Antud meetod võimaldab nii intervjuerijal kui intervjuueeritaval olla võrdsed dialoogipartnerid, võimaldab leida uudseid valdkondi, mida pole varem tuvastatud, ja saada seeläbi väärtuslikumaid andmeid (Horton, Macyve and Struyven, 2004). Meetod sobib kasutamiseks olukordades, mil intervjuueeritava ja intervjuerija vahel tuleb saavutada side ja usaldus (Herbert ja Rubin, 2012). Kuna töö fookuses olid lapse ja vanema omavahelised suhted ja kommunikatsioon veebikeskkonnas, ehk personaalsfääri kuuluvad teemad, siis oli minu jaoks äärmiselt oluline, et intervjuueeritavad tunneksid end intervjuud tehes hästi ja mugavalt. Samas olin valitud teema spetsiifika ning meetodi iseärasusi tundes teadlik, et tuleks pöörata lisatähelepanu tõigale, et intervjuueeritaval tuleb end tegelikult n-ö avada võõrale inimesele, ta peab saama olla kindel, et tema isiklikud mõtted ja tõlgendused satuvad usaldusväärse inimese valdusse, kes neid ei kuritarvita (Rubin ja Rubin, 2005).

Olgugi et intervjuuküsimused olid nii lapsele kui vanemale sarnased, viisin intervjuud läbi lapse ja vanemaga eraldi, selleks et vestelda intervjuueeritavaga privaatset ja talle sobivas tempos käsitletavaid teemasid arutada (Rootalu, Kalmus, Masso, Vihalemm, 2015). Lisaks pidasin oluliseks vältida võimalust, et laps ja vanem mõjutaksid oma kohaloluga teineteise vastuseid.

Esimesena viisin läbi intervjuu emaga, kes andis baastadmised pere internetikasutusest ja netikäitumisest – sh. kui tihti ja millistel eesmärkidel sotsiaalmeediat kasutatakse. Seejärel toimus intervjuu lapsega.

Intervjuud olid üles ehitatud kvalitatiivsel intervjuueerimismeetodil, mis hõlmab paindlikku teemade ja küsimuste esitamist (Patton, 2002). Intervjuude ettevalmistuseks koostas eelnevalt intervjuukava, mis lähtuvalt uurimisküsimustest koosnes neljast küsimuste plokist, millele lisandusid ka sissejuhatavad küsimused. Viimaste eesmärgiks oli inimest nii-öelda üles soojendada, intervjuueeritavaid avada ja neile teemasuund kätte anda. Alustuseks palusingi intervjuueeritavatel rääkida, kui kaua nad on Facebooki kasutanud ja kas mäletatakse, millest tuli mõte Facebooki konto luua ning millistel eesmärkidel kasutavad nad platvormi nüüd. Teise küsimuste plokki eesmärgiks oli teada saada, millistel alustel saab alguse lapse ja vanema omavaheline Facebooki „sõprus“ ning kuidas suhtuti teineteisega Facebookis sõbraks saamisenesse. Kolmanda küsimusteplokki eesmärgiks oli saada infot lapse ja vanema omavahelise interaktsiooni kohta Facebookis. Uurisin, milliseid Facebooki poolt pakutavaid suhtlusvõimalusi (nt. privaatsõnumid, kommenteerimine, laikimine) laps ja vanem Facebookis enim kasutavad ja mis on mõjutanud just selliste eelistuste välja kujunemist. Viimases ehk neljandas küsimuste plokis uurisin kui palju ja millisel määral teineteise tegevust Facebookis jälgitakse ning kuidas on omavahel suheldes silma jäänud selliseid postitusi, mida peeti Facebooki keskkonnale ebasobivaks. Muuhulgas uurisin ka seda, kuidas intervjuueeritavad suhtuvad sellesse kui teised pereliikmed Facebookis nende kohta postitusi teevad, fotosid jagavad ja neid nendel ära märgivad.

Kokku viisin perioodil mai 2017-jaanuar 2018 läbi 28 struktureerimata intervjuud, 14 ema ja 14 lapsega. Intervjuud salvestasin diktofoniga ja transkribeerisin vahetult peale intervjuu toimumist. Intervjuud emadega olid keskmiselt 35-45 minutit pikad ja laste intervjuud olid keskmiselt 25-30 minutit.

Kogutud materjali analüüsisin kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodil, mis võimaldab lisaks sõnade loendamisele ja objektiivse sisu esile toomisele ka paremini mõista sotsiaalset reaalsust (Zhang ja Wildemuthi, 2009) ning aitab intervjuudest esile tõsta läbivaid teemasid ning neid kirjeldada (Laherand, 2008). Kvalitatiivse sisuanalüüsi kombineerisin elementidega Corbin & Strauss (1990) põhistatud teooriast (*grounded theory*).

Empiiriat analüüsima hakates otsisin erinevatest intervjuudest ühisenimetajaid. Alustasin avatud kodeerimisega (*open coding*) (Corbini & Strauss, 1990), mis tähendab, et andsin

transkriptsioonidest ilmnevatele praktikatele andma koode. Sealjuures võrdlesin ilmnenuid koode omavahel, kuni tekkisid sarnaste koodide mustrid. Lõpuks joonistusid välja kategooriad (telgkodeerimise etapp) (Corbini & Straussi, 1990). Seejärel tegin selektiivset kodeerimist (*selective coding*) (Corbini & Straussi, 1990) ja tulid välja põhikategooriad, mis puudutasid otseselt minu töö fookust:

- Sotsiaalvõrgustiku konto loomine
- Eelistatumad suhtlusviisid
- Monitoorimine
- Privaatsus
- Netikett

Koodide välja joonistumisel, püüdsin võrrelda neid iga eelmise intervjuu leidudega ja luua uusi koode ning neid grupeerida. Pärast koodide loomist ja grupeerimist, tõstsin sarnaste tunnustega märksõnad üheks koodiks, mis võimaldas leida sarnasusi alateemade vahel. Koodid struktureerisin ümber alateemadeks, millele keskendun ka tulemuste peatükis, näiteks: Facebooki „sõpruse“ algus, peamise suhtlusteemad, netireeglid ja omavahelised kokkulepped, vanemapoolne sisujagamine ja lapse arvamus jne.

Individuaalintervjuud võimaldasid keskenduda igale intervjuueeritavale täiel määral ning võimaldas küsida vajalikke täpsustusi ja selgitusi, mistõttu sai kogutud materjal väärtuslik ja inforohke.

III TULEMUSED

Magistritöö peamiseks eesmärgiks oli analüüsida eelteismeliste ja nende vanemate suhteid Facebookis. Kogutud andmeid analüüsid leidsin, et domineeriva teemana tõusetus nii intervjueritud emade kui eelteismeliste intervjuudest nende arvamused ja kogemused „võrguvanemlusega“. Seega otsustasin magistritöö raames tehtud inglise keelses teaduspublikatsioonis keskenduda just sellele teemale ning analüüsida intervjuudele tuginevalt, mida ja miks emad sotsiaalmeedias oma lastest jagavad ja kuidas lapsed nende tegevusele reageerivad. Magistritööd raamistavas katusartiklis peatun lühidalt ka teistel intervjuudes kajastatud teemadel, näiteks annan lühikese ülevaate sellest, kuidas lapse-vanema vaheline Facebooki „sõprus“ alguse sai.

3.1 Lapse ja vanema Facebooki „sõpruse“ algus

Läbi viidud intervjuude tulemustest nähtub, et intervjueritud eelteismelised tahtsid ja soovisid oma vanematega Facebookis sõbraks saada. Õigupoolest ilmneb intervjueritavate vastustest, et nende jaoks tundub lapse-vanema omavaheline „sõprus“ Facebookis loomulik ja tavapärane. Enamik uuringus osalenud lastest löid enda Facebooki profiili ema kaasabil ja sellest ajendatuna oli nende esimene sõber platvormil ema.

Uuringus osalenud lapsed ja nende vanemad leidsid üksmeelselt, et omavahel Facebookis sõbraks olemine ei ole mõjutanud nende suhet väljaspool Facebooki. Intervjuudest nähtus, et kuna eelteismeliste ja nende vanemate omavahelised suhted on pigem positiivsed, siis on see nii jäänud ka pärast Facebookis „sõbraks“ saamist. Ainukese mõjuna kumas läbi mõte, et nüüd on helistamise kõrval pea samaväärne kanal *Messenger* ehk Facebooki privaatsõnumite saatmise rakendus.

Pere11_ema(38): Ei ole see midagi muutnud... muidugi see on tore, et saan talle Facebooki ju igal ajal kirjutada, ega pea helistama.

Läbi viidud intervjuude põhjal võib öelda, et kõige eelistatumaks peresiseseks suhtlusviisiks Facebookis ongi just privaatsõnumite saatmine, harvem vajutatakse *like* ja kommenteeritakse teineteise postitusi. Omavahel suheldakse enim *Messengeri* kaudu ja seal lahatakse igapäevaseid teemasid – kas sõber võib külla tulla, kui kaua võib peale kooli arvutis istuda, mida poest vaja on või kuidas kummalgi osapoolel läheb.

Intervjuudest ilmnes, et sotsiaalmeedia kanal Facebook on tänapäeval väga palju kasutatud rakendus, mille kaudu vanemad ja lapsed omavahel ühendust peavad ning suhtlevad. Palju

kasutatakse seda kanalit just juhtudel, kui laps viibib kodust kaugemal, näiteks klassiekskursioonil või maal vanaema-vanaisa juures.

3.2 Perekondlikud netireeglid

Intervjuu tulemused annavad aluse arvata, et osad vanemad püüavad internetis tekkida võivaid probleeme eos ära hoida, rääkides latega sellest, mida tohib sotsiaalvõrgustikus teha ja mida mitte. Intervjuudest vanematega jäi domineerima kaks suuremat reeglit, mida vanemad oma lastele peale Facebookiga liitumist toonitanud on. Esimene reegel puudutab seda, mida ja kui palju postitada. Ilmnes, et intervjuueeritud emad on seadnud kohati tunnetuslikud reeglid, kui palju ja millise sisuga postitusi on mõistlik sotsiaalmeedias avaldada ning mida Facebookis teha tohib ja mida mitte.

Pere2_ema(42): Me oleme rääkinud sellest üldises mõttes, mida üldse netti postitada ja mida mitte. Kuldreegel, et kõik, mis sa sinna paned, jääb kõik alles.

Teine perekondlik netireegel, mis intervjuudest ilmnes, puudutab seda, keda tohib sõbraks võtta ja lisada ning keda mitte. Näiteks osales uuringus ka selliseid emasid, kes vaatavad mingi aja tagant oma lapse Facebooki sõbralisti läbi ning paluvad vajadusel lapsel täpsustada, kes neil seal on ja kuidas nad konkreetset isikut teavad. Peamine reegel selle koha pealt on, et võõraid sõbraks lisada või sõbraks vastu võtta ei tohi.

Pere8_ema(37): Võõraid inimesi, kes saadavad sõbrakutseid, et neid vastu ei võtaks.. ja kui võõras inimene tahab suhelda, siis annab meile teada.

Pere5_tüdruk(10): Endast isiklikku teemat ei tohi panna, ükskord ma kogemata postitasin ja siis mu ema helistas, et sa panid nii palju infot ja siis ma kohe võtsin maha.

Väga sageli on aga netireeglid paika pandud pigem ühepoolset ehk vanema poolt lapsele. Läbi viidud intervjuudest nähtub, et õigupoolest eksivad vanemad nii mõnigi kord ise enda poolt kehtestatud reeglite vastu. Näiteks ilmnes, et kuigi intervjuueeritud emad olid seadnud piiri isikliku info ja postituste jagamise osas, nähtus lastega tehtud intervjuudest, et laste arvates eksivad vanemad ise vahel selle reegli vastu.

Kas mõni ema tehtud postitus on Sind häirinud või pahandanud? Pere5_tüdruk (10):
Emal laadis minust pildi üles minu teadmata.. aga lõpuks saan sellest üle.

Laste ja vanemate arusaamad isiklikust ja personaalselt infost võivad varieeruda ja tekitada omavahelisi arusaamatusi.

Intervjuudest eelteismelistega tuli välja, et nad usaldavad oma vanemaid ja tahavad nendega igati koostööaltilt käituda. Enamus meie valimis olnud noori usaldasid oma sotsiaalvõrgustiku paroolid oma vanematele ning nii mõnigi leidis, et vähemalt üks vanem peaks kindlasti tema paroole teadma juhuks, kui tal endal parool ära unub.

Kas su emal on 100% ligipääs Sinu kontole? Mhmm, aga parooli ta ei tea veel. Miks veel? Pole jõudnud öelda. Arvad, et tal on huvi? Ta võiks igaks juhuks teada, kui mul äkki ära ununeb.

Läbi viidud uuringu tulemused annavad aluse öelda, et lapsed mõistavad, miks nende vanemad soovivad kontrollida nende sotsiaalvõrgustike kontosid ja on selle vanemliku monitoorimisega päri.

3.3 „Võrguvanemluse“ refleksioonid: ema ja lapse arvamused ja kogemused

Intervjuudest laste ja emadega nähtus, et laste teemadel postituste tegemine ning sotsiaalmeedias pere tegemiste ja väljasõitude dokumenteerimine, on intervjuueeritute peredes saanud sotsiaalseks normiks.

Olgugi et mõned uuringus osalenud emad arvasid, et Facebook ei ole õige koht, kus jagada perekesket informatsiooni, postitasid enamust neist ikkagi Facebooki erinevat informatsiooni nii oma pereelu kohta üldisemalt kui konkreetsemalt laste kohta. Uuringus osalenud emad tunnistasid, et jagavad sotsiaalvõrgustikus pilte perereisidest, aga ka niisama ühistegevustest nagu koos söögi tegemine, maalimine või perepildid, kus ollakse lihtsalt kõik koos ühel pildil.

Pere4_ema(33): Aga ma ise põhimõtte pärast ei pane pilte üles, ei ole vaja panna. Miks peab üldse nii palju pilte sinna panema, pildid on vaatamiseks kuskil mujal. Ma ei ole selle poolt, et kõiki pilte peab sinna lisama.

Pere11_ema(38): Jah ikka olen, ehk mingid perepildid, ah jah viimane oli ürituse pilt, kuhu kutsusin tema kaasa ja jah see sai üles ka pandud.

Intervjuudest selgus, et mõned emad olid kohandanud oma käitumist Facebookis peale seda, kui lapsele oli loodud tema enda Facebooki konto. Ehk nad mõnsid, et postitasid Facebooki oma laste kohta palju rohkem infot siis, kui lapsel veel ei olnud oma isiklikku Facebooki kontot, kujundades seekaudu oma laste digitaalset jalajälge juba väga väiksest alates.

Pere5_ema (34): Ma arvan, et siis, kui tal endal kontot ei olnud, siis ma panin rohkem temast pilte, peale seda ma üldiselt nagu väldin.

Intervjuud eelteismelistega näitasid, et noortel on ema sotsiaalmeedia käitumise suhtes vastastikkused tunded. Ühelt poolt olid uuringus osalenud noored rahul ja uhked, kui ema märkas ning tunnustas neid enda Facebooki postitustes, kiites näiteks lapse edukust koolis, tulemusi spordis jne. Intervjuus osalenud eelteismelistel olid pigem positiivsed tunded ka nn. õnneliku perekonna teemaliste postituste üle, mis peegeldasid perekondlikke ühistegevusi.

Teisalt olid valimisse kuulunud eelteismelised kogunud ka negatiivseid tundeid seoses vanemate tehtud sotsiaalmeedia postitustega. Ilmnes, et noorte jaoks olid häirivad näiteks pildipostitused, kus nende “juuksed olid sassis” või oli lihtsalt nende arvates “inetu pilt”. Taolised postitused tekitasid neis negatiivseid emotsioone, tundeid ja väljendasid pigem nende jaoks negatiivset eneseväljendust.

*Pere14_poiss(10): Ükskord ema pani minust pildi, kus ma hüppasin batuudil ja suvi oli. **Ja Sulle ei meeldinud see? Mitte eriti. Mis Sind häiris? Ma olin nii imelik sellel pildil. Kas palusid emal pildi ära võtta? Jah, ta lubas, et kustutab ära, aga lõpuks vist unustas.***

Kuigi mitmed uuringus osalenud emad tunnistasid, et peavad vajalikuks enne lapse kohta Facebooki postituse tegemist ka asjaosalise endaga eelnevalt see kooskõlastada, oli tegelikkus ikkagi oodatust teistsugune. Läbiviidud intervjuud näitasid, et isegi siis, kui vanemad teavad, et nende lapsele ei pruugi postitus meeldida, jätkavad nad enda tegevust lapse soovidest hoolimata, õigustades enda tegevust viidates lapse vanusele või sellele, et lapsevanematel on see õigus kontrollida ja otsustada, millist teavet nad oma laste kohta sotsiaalmeedias jagavad.

*Pere11_ema(38): **Kas küsid eelnevalt oma lapselt luba teda oma Facebooki postitustesse kaasamiseks? Ei küsi... Tegelikult ju võiksin ja peaksin mhm, aga kuidagi on nii kujunenud jah, et ei küsi.***

Pere3_ema(33): Ta on ise vahest, et “aah ära seda pane kuskile”.. aga muidu ikka ma arvan, et see õigus on ikka mul, et kas ma panen ikka või ei pane, et ta on veel piisavalt pisike.

Intervjuude väljavõtetest on selgelt näha, kuidas erinevad emade ja nende laste vaated eraelu puutumatusle ja õiguse piiridele. See mis vanema arvates on lahe ja tore, ei pruugi olla seda nende lapse arvates.

Kas Sul meenub ema tehtud postitus, mis on sinus pigem halbasid emotsioone on tekitanud? Pere3_tüdruk(10): No siis kui ta paneb pildi, kus ma vennaga peal olen, siis

*need mulle üldse ei meeldi. **Ja sa väljendad seda pahameelt emale ka? Jah. Aga mida ta teeb selle peale? Ei võta ikka pilti ära.***

Intervjuudest ilmneb, et vanemate sotsiaalmeedia käitumise tõttu tunnevad eelteismelised, et nendel puudub õigus luua või kontrollida oma veebiidentiteeti. Näiteks väljendasid meie valimisse sattunud eelteismelised, et nad tunnevad sageli pettumust ja pahameelt, kui nad avastavad, et nende ema on teinud Facebooki neist postituse ilma lapsega nõu pidamata. Enamik meie valimis osalenud lastest ütles, et nad oleksid tänulikud, kui nende vanemad eelnevalt küsiksid nende arvamust ja luba enne, kui nad postituse Facebooki teevad.

Pere7_tüdruk(10): [Mulle ei meeldi] kui mu ema laeb minust pildi üles minu teadmata.

Intervjuudest selgus, et emad ei taju sageli, kuidas nad oma sotsiaalmeediakäitumisega lapsi ärritavad. Või isegi kui nad on teadlikud lapse tunnetest, ei võta nad neid ikkagi tõsiselt.

*Pere6_ema(42): Tal ei ole pilte, muidu ma ju laigiksin. Aastas üks kord paneb pildi. Mina nüüd panin talle pildi. See ka minu pandud tema ajajoonile ja juba ta õiendas, et miks sa need panid, miks sa need panid. **Kas küsid eelnevalt oma lapselt luba teda oma Facebooki postitustesse kaasamiseks? Ei küsi ja ta ei luba ka (naerab), aga ma ikkagi tagin, aga talle ei meeldi, kui ma teda pildistan, aga ma ikkagi panen. Minu laps ju ikkagi.***

Viimased kaks väljavõtet intervjuudest näitavad, et vanema ja lapse vahelised arusaamatused tulenevad sageli just selles, et vanem ei võta last tõsiselt ja võrdväärselt.

IV JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON

Minu uurimistöö eesmärgiks oli avada „võrguvanemluse” teemat ning kõrvutada sealjuures omavahel nii lapse kui vanema seisukohti ning kogemusi. Soovisin uurida eelteismeliste ja nende vanemate kogemusi, muljeid ja privaatsusküsimusi just Facebooki sõprussuhtluse kontekstis.

Magistritöö raames läbi viidud intervjuudest emadega nähtus, et uuringus osalenud jagasid üsna aktiivselt laste ja pere kohta käivat sisu, tehes postitusi nii oma lastest ja perekonna erilisematest tegemistest (sünnipäevad, väljasõidud) aga ka niisama igapäeva elust. Samaselt näiteks AVG-uuringu tulemustele, milles leiti, et 81% alla kaheaastastest lastest on mingisugunegi digitaalne profiil (Digital birth ... 2010), olid ka minu uuringus osalenud emad loonud oma lastele nn "digitaalsed varjud" (Leaver, 2015), st edastanud Facebookis lapse kohta infot ajal, mil laps ei olnud võimeline seda infot ise kontrollima, luues sellega alateadlikult oma lapsele juba varases eas digitaalse jalajälje. Lapsele isikliku Facebooki konto loomine oli aga mitmetele uuringus osalenud emadele märgiliseks hetkeks, mil hakati varasemast enam mõtlema lapse kohta käivate postituste tegemisele ning piirama vastavat sisuloomet. Ehk mitmed uuringus osalenud emad hakkasid lastest postituste tegemist piirama hetkel, mil laps sai endale sotsiaalvõrgustikus oma konto. See näitab, et vanem tunnistab endale, et oma isikliku Facebooki konto loomisel on laps piisavalt küps, et vastutada ise oma internetikäitumise eest (Petronio, 2010). Teisalt tekitab see paratamatult küsimuse, kuidas teadis vanem senimaani, millist infot tema laps tulevikus endast netiavarustest leida tahaks?

Läbi viidud uuring näitas, et tegelikult oli intervjueeritud vanematel olemas üsna hea ettekujutus, mida laps sotsiaalmeedias teha tohib ja mida mitte, kuid sageli kipuvad nad seatud netireeglid ära unustama, kui on teemaks nende enda sisujagamine. Mõned valimis olnud emadest väitsid näiteks, et nad seavad oma lapsele sotsiaalmeedias teatud piiranguid ja räägivad nendega sellest, mida tohib Facebookis jagada ja mida mitte. Samas ilmestab uuring hästi ka seda, kuidas vanemad ise sageli enda poolt lastele kehtestatud reeglite vastu eksivad, tehes postitusi, mis tekitavad lapses tunde justkui oleks jagatud tema kohta liiga personaalset pilti või infot.

Magistritöö tulemused annavad põhjust väita, et senisest enam tuleks tõsta vanemate teadlikkust nende rollist lapse digitaalse jalajälje kujundamisel ja nende poolt tehtud postituste võimalikest mõjudest lastele. Olgugi et intervjueeritud lastel ei olnud reeglina midagi selle vastu kui emad postitasid Facebooki sisu, mis aitas luua ja kinnistada lapse positiivset

veebiidentiteeti, ei meeldinud sarnaselt Moser, Chen ja Schoenbecki, (2017) uuringus osalenutele ka minu uuringus osalenud eelteismelistele kuidagi see, kui nende arvamust ja nõusolekut küsimata jagati sisu, mida saab klassifitseerida piinliku, visuaalselt ebaatraktiivse või mõne muu negatiivse alatooniga postituse alla.

Sarnaselt teiste uuringu tulemustega (Hiniker, Schoenebeck ja Kientz 2016; Moser, Chen ja Schoenebeck 2017), näitasid ka antud töö raames läbi viidud intervjuud, et arvamused, kui sageli ja millal peaks vanem küsima lapselt postitamiseks luba, erinevad emade ja laste vaates suuresti. Taolised väärarusaamad laste ja nende vanemate vahel võivad aga põhjustada "eraelu piiride turbulentsust" (Petronio ja Durham, 2015). Intervjuudest selgus, et lapse arusaam postituste privaatsuse tasemest ei ole sageli kooskõlas nende vanemate omaga. Lapsevanema ja lapse vahelised arusaamatused tulenevad sageli just nende erinevast vaatest eraelu puutumatusel ja ka sellest, et lapsevanem ei võta oma last tõsiselt (Child ja Petronio, 2011).

See omakorda tekitab vastuolu lapsevanema kui oma lapse isikliku informatsiooni haldaja ja vastutaja rolli (Lapse õiguste konventsioon, 1989) ja teiselt poolt lapse, kellel on õigus oma eraelu puutumatusel (Orlando, 2017), vahel. Mõistagi arvab iga vanem, et ta teab, mis on tema lapsele hea ja et ta suudab ning on võimeline ise vastutama oma lapse turvalisuse ning privaatsuse eest. Teisalt näitavad antud uuringu tulemused, et vanemate ja laste tunnetus jagatava informatsiooni tundlikkuse või selle mittetundlikkuse osas on vägagi erinev. Enamgi veel, intervjuueritid eelteismelised tundsid sageli, et neil puudub agentsus, et kontrollida oma isiklike andmete levitamist oma vanemate poolt (Steinberg, 2017) ja vanemad ei võta nende soove ning arvamusi arvesse.

Uuringu tulemustele tuginevalt julgen tänastele lastevanematele soovitada, et kindlasti tuleks panna end vastutaja rolli iga infokillu eest, mida oma järeltulijast sotsiaalmeedias jagatakse. Last peab kohtlema kui eraldiseisvat inimest, kelle tuleviku loomisel on vanemal suur roll. Nagu ka uuringu tulemused näitavad, on see laste poolt täiesti aktsepteeritav, kui nendest jääb ka vanemate poolt mingi digitaalne jalajälg maha, aga see peab olema võimalikult palju lapse soovidega kooskõlas ja nende arvamusega arvestav.

Elame ühiskonnas, kus lapsevanemateks saavad juba noored, kes on internetiga üles kasvanud ja kelle jaoks on sotsiaalne norm dokumenteerida iga etappi oma elust sotsiaalmeedias, sh lapse sünni (Clark jt, 2015). „Võrguvanemluse“ kontekstis oleks tulevikus väga huvitav ja oluline longitude-uuringuna analüüsida, kuidas laste elu dokumenteerimine sotsiaalmeedias nõ

esimesest ultrahelipildist alates mõjutab laste digitaalse minapildi kujunemist ning nende üldist heaolu.

Tulevastes uuringutes võiks pöörata tähelepanu nõ tavaliste vanemate „võrguvanemluse“ praktikate uurimisele aga kindlasti oleks huvitav analüüsida erinevate mikrokuulsuste „võrguvanemluse“ praktikaid ning selle tagajärgi. Näiteks Eesti kontekstis oleks huvitav analüüsida mikrokuulsustena tuntud elustiiliblogijaid nagu Mallukas, keda jälgib Facebookis ligi 49 000 inimest (Mallukas Facebooki lehekül, 2018) ja A Mida Henry Teeb, keda jälgib sotsiaalvõrgustikus igapäevaselt ligi 22 000 inimest (A Mida Henry teeb Facebooki lehekül, 2018). Mõlemad on teinud sotsiaalmeedia kasutusest endale elatusallika ja jagavad selle tegevuse raames muuhulgas ka palju isiklikku infot enda pere ja laste kohta. Oleks väga huvitav ja oluline jälgida, kuidas pidev tähelepanu all olek hakkab mängima rolli siis, kui mikrokuulsuste lapsed lähevad kooli. Milliseid on need võimalused või hoopis murekohad, mis nende vanemate eluviisiga neile kaasneda võiks.

Kui tänastel lapsevanematel on valdavad osas juba olemas sotsiaalmeediakogemus, siis oleks tulevikus väga põnev longitude-uuringuna uurida ka seda, kuidas nende lapsed omakorda sisenevad sotsiaalmeediasse. Milliseks võiksid kujuneda praeguste laste „võrguvanemluse“ praktikad sotsiaalmeedias ja kuidas mõjutab neid nende tegevuse juures minevik ehk see, kuidas ja kui palju on jagatud nendest lapsena infot, fotosid ja videosid, ehk analüüsida seda, kuidas „võrguvanemluse“ praktikad mõjutavad järeltulijate netikäitumist ja nende suhtumist „võrguvanemlusse“.

Olgugi, et käesoleva uuringu väike ja üsna homogeenne valim ei võimalda teha üldistusi ei Eesti lapsevanemate „võrguvanemluse“ praktikate kohta sotsiaalmeedias ega ka eelteismeliste suhtumise osas antud teemasse, leian, et uuringu tulemused pakuvad siiski väärtuslikku informatsiooni Eesti perekondade sotsiaalmeedia praktikatest ja kogemustest. Kuna uuringu kriteeriumitele vastava valimi kokku saamine oli antud töö puhul üks kõige suuremat väljakutset pakkuvaid protsesse, kuna keeruline oli leida vanemaid, kes oleksid valmis laskma praktiliselt võõra inimese oma isiklikesse teemadesse, tasuks tulevikus kindlasti kaaluda ka kvantitatiivse ja anonüümse küsitluse läbi viimist lastevanemate hulgas, mis võiks muuhulgas vähendada ka võimalikku „soovitud vastamist“.

Kokkuvõte

Minu uuringu eesmärgiks oli avada „võrguvanemluse“ teemat ning kõrvutada sealjuures omavahel nii lapse kui vanema seisukohti ning kogemusi. Minu eesmärgiks oli uurida eelteismeliste ja nende vanemate kogemusi, muljeid ja privaatsusküsimusi just Facebooki sõprussuhtluse kontekstis. Muuhulgas oli minu eesmärk uurida, millist teavet emad jagavad oma laste kohta Facebookis ning kas ja kuidas lapsed emade tegevusele reageerivad.

Peamised küsimused, millele soovisin oma magistritööga vastused saada:

1. Milline on lapse ja vanema omavaheline suhtlus Facebookis?
2. Milliseks on kujunenud perekondlikud netireeglid?
3. Millised on eelteismeliste ja nende vanemate „võrguvanemlusega“ seotud arvamused ja kogemused?

Selleks viisin läbi individuaalsed intervjuud 14 ema-eelteismelise (vanuses 9-13 aastat) paariga, kes olid omavahel Facebookis sõbrad.

Põhiosa magistritööst moodustab koos juhendaja Tartu Ülikooli meediauuringute professor Andra Siibakuga kirjutatud ingliskeelne teadusartikkel “Take it down!”: Estonian parents’ and pre-teens opinions and experiences with sharenting”, mille käsikirja esitasime avaldamiseks rahvusvaheliselt eelretsenseeritud teadusajakirja *Media International Australia* (ETIS 1.1.) erinumbris: *Controlling Children’s Data*. Artikli käsikirja esitasime ära 16. aprillil ning see on hetkel retsenseerimisprotsessis.

Intervjuudest selgus, et eelteismelised on sageli oma ema tehtud postitustes pettunud ja tunnevad, et neil puudub võim iseenda personaalse informatsiooni üle. See on ka põhjus, miks tekib privaatsuse turbulents (Petronio 2010), mis tekitab lisastressi lapse ja vanema suhtele. Kuigi minu magistritöö valimis osalenud eelteismelised olid õnnelikud ja uhked, kui nende ema jagas nende kohta infot, mis peegeldab neid positiivsest vaatenurgast, ei meeldinud neile, kui nende vanemad jagavad sisu, mida nende arvates võiks liigitada piinlikuks, visuaalselt inetuks või muul viisil negatiivseks.

Sarnaselt teiste uuringutega (Moser, Chen ja Schoenebeck, 2017; Hiniker, Schoenebeck ja Kientz, 2016) viitavad ka minu uuringu tulemused asjaolule, et lapsevanemate ja laste seisukohad selles osas, kas vanem peaks eelnevalt oma lapselt tema postitusse kaasamiseks või temast postituse tegemisel luba küsima, on väga erinevad. Just seepärast on väga oluline tõsta antud teemal lapsevanemate teadlikkust. Lapsed mitte ainult ei tunne vajadust, et nendega

tuleks ka eelnevalt pidada läbirääkimisi nende kohta informatsiooni jagamisel teistega, vaid nad eeldavad oma vanemalt ka austust aktsepteerida nende vaateid ja otsuseid.

Kuna meie valik koosnes ainult emadest, võiks tulevikus uurida ka isade arvamusi ja kogemusi seoses „võrguvanemlusega“. Kuna aga emad on just pigem see aktiivne pool, kes sotsiaalmeedias pilte ja postitusi oma lastest jagavad, võiksid edaspidised uuringud uurida „võrguvanemlust“ ka teistes sotsiaalmeediakanalites, nagu näiteks Instagram. Muuhulgas tasuks uurida ka lapsepoolseid sotsiaalmeedia-jagamispraktikaid – kui palju infot jagavad lapsed oma vanematest ning kodust sotsiaalvõrgustikes ja kuidas sellesse suhtuvad nende vanemad?

Summary

The purpose of my research was to study pre-teens' and parents' reflections and experiences about information disclosures and sharenting on Facebook. In the context of Facebook friendship between pre-teens and their parents, I tried to explore the experiences, impressions and privacy issues. Among other things my aim was to find out what kind of information do the mothers share about their children on Facebook and how do the children react on and perceive such posts.

The main questions I aimed to get answer with my master's thesis:

1. How does an interaction in Facebook between child and parent look like?
2. What kind of web-based communication rules have they worked out inside their family?
3. What are parents' and pre-teens' opinions and experiences with sharenting?

Semi-structured individual interviews with 14 Estonian mother-child (9-13 years old) pairs who had "friended" each other on Facebook, were carried out to get answers for these questions.

The main results of the study are introduced in the article "Take it down!": Estonian parents' and pre-teens opinions and experiences with sharenting" written by Merike Lipu and Andra Siibak. The manuscript was submitted for publication in the Media International Australia special issue: Controlling Children's Data .

Our interviews revealed that pre-teens are often frustrated by their mothers' sharenting practices and feel powerless to exercise their agency and to have co-ownership over their own online identities. The latter was also a reason for the occurrence of privacy boundary turbulence (Petronio 2010) that caused additional stress on the child-parent relationship.

Although the pre-teens in our sample were happy and proud to see their mothers' sharing information about them that would reflect positively with their self-image, they did not like parents sharing content that could be classified as embarrassing, visually unflattering or otherwise negatively valenced.

Similar to the findings of others (Moser, Chen and Schoenebeck, 2017; Hiniker, Schoenebeck and Kientz, 2016) our results indicate that there is a big discrepancy in parents and children's views whether a parent should ask for a permission to upload child-related content on social media. Therefore, raising the awareness of parents on the topic is crucial as children not only

feel a need to negotiate the terms of acceptable information sharing with their parents, but also expect their parents respect their views on the topic.

The smallness of the study sample does not allow us to make any generalizations about the findings. As our final sample of parents consisted of mothers' only, future research should also investigate fathers' opinions and experiences with sharenting. Furthermore, as mothers in our sample were most active in sharing photos of their children, future research could also explore sharenting practices on different social media platforms like Instagram.

Kasutatud kirjandus

A Mida Henry Teeb? Facebooki lehekülg. Kasutatud 2.05.2018

<https://www.facebook.com/aMidaHenryTeeb/>

Ammari, T., Kumar, P., Lampe, C. ja Schoenebeck, S. (2015). Managing Children's Online Identities: How Parents Decide what to Disclose about their Children Online. *CHI '15 Proceedings of the 33rd Annual ACM Conference on Human Factors in Computing Systems*. Seoul, Republic of Korea.

Anderson, M. (2016). *Parents, Teens and Digital Monitoring*. Pew Research Center.

Avg Technologies (2010). *AVG Digital Diaries – digital birth*. Retrieved 11/01/2016.

Bessant, C. (2017). Parental rights to publish family photographs versus children's rights to a private life. *Entertainment Law Review* 28(2):43-46.

Blum-Ross, A. ja Livingstone, S. (2017) Sharenting, parent blogging, and the boundaries of the digital self. *Popular Communication*, 15, 110-25.

Brosch, A. (2016). When the Child is Born into the Internet: Sharenting as a Growing Trend among Parents on Facebook. *New Educational Review*, 43, 225-235.

Child, J. T. ja Petronio, S. (2011). Unpacking the paradoxes of privacy in CMC relationships: The challenges of blogging and relational communication on the internet. *Computermediated communication in personal relationships*. New York, NY: Peter Lang.

Child, T. J. ja Westermann, D. A. (2013). Let's Be Facebook Friends: Exploring Parental Facebook Friend Requests from a Communication Privacy Management (CPM) Perspective. *Journal of Family Communication*, 13, 46-59.

Clark, S. J., Davis M. M., Singer, D. C., Matos-Moreno, A., Kauffman, A. D. ja Hale, K. (2015). Parents on social media: Likes and dislikes of sharenting. *C.S. Mott Children's Hospital National Poll*.

Corbin, J. M. ja Strauss, A. (1990). Grounded theory research: Procedures, canons, and evaluative criteria. *Qualitative Sociology*, 13, 3-21.

Davis, K. ja James, C. (2012). Tweens' conceptions of privacy online: implications for educators. *Learning, Media and Technology*, iFirst article, 1-22.

- Dor, A. ja Weimann-Saks, D. (2013). Children's Facebook Usage: Parental Awareness, Attitudes and Behavior. *Studies in Media and Communication*.
- Duggan, M. ja Smith, A. (2013). *Cell Internet Use 2013*. Pew Research Center.
- Duggan, M., Lenhart, A., Lamle, C. ja Ellison, N. *Parents and Social Media: Mothers are especially likely to give and receive support on social media*. Pew Research Center.
- Herbert J. Rubin ja Irene S. Rubin (2012). *Qualitative Interviewing. The Art of Hearing Data*. SAGE Publications.
- Hiniker, A., Schoenebeck, S. Y. Ja Kientz, J. A. (2016). Not at the Dinner Table: Parents' and Children's Perspectives on Family Technology Rules. *Proceedings of the ACM Conference on Computer Supported Cooperative Work*, 27, 1376-1389.
- Holloway, D., Green, L. ja Livingstone, S. (2013). Zero to eight: young children and their internet use. *EU Kids Online*. LSE London, UK.
- Horton, J., Macyve, R. ja Struyven, G. (2004). Qualitative research: Experiences using semi-structured interviews. *The Real Life Guide to Accounting Research*, New York: Elsevier.
- Kirwil, L., Garmendia, M., Garitaonandia, C., ja Martínez Fernández, G. (2009). Parental mediation. *Kids online: Opportunities and risks for children Bristol*. Policy Press, 199-215.
- Laherand, M. L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn, Harjumaa.
- Lapse õiguste konventsioon (1989). Kasutatud 22.03.2018
<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CRC.aspx>
- Lenhart, A. (2015). *Teens, Social Media & Technology Overview 2015*. Pew Research Center.
- Lenhart, A., Smith, A., Anderson, M., Duggan, M. ja Perrin, A. (2015). *Teens, Technology and Friendships*. Pew Research Center.
- Levy, E. (2017). Parenting in the Digital Age: how are we doing? *Report, Parent Zone: making the internet work for families*. London.
- Lilley, C. ja Ball, R. (2013). *Younger children and social networking sites: a blind spot*. London: NSPCC.
- Livingstone, S., Carr, J. ja Byrne, J. (2015). One in Three: Internet Governance and Children's Rights. *Global Commission on Internet Governance Paper Series*, 22.

Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A. ja Ólafsson, K. (2010). Risks and safety on the internet: The perspective of European children. Full Findings. *EU Kids Online*. LSE, London.

Madden, M. (2013). *Teens Haven't Abandoned Facebook (Yet)*. Pew Research Center.

Madden, M., Lenhart, A., Cortesi, S., Gasser, U., Duggan, M., Smith, A. ja Beaton, M. (2013). *Teens, Social Media, and Privacy*. Pew Research Center's Internet & American Life Project.

Magid, L. (2012). Parents and Kids on Facebook — Who Friends Whom Might Surprise You. Kasutatud 04.04.2018 <https://www.huffingtonpost.com/larry-magid/parents-and-kids-on-facebook-b-2251253.html>

Malluka Facebooki lehekülj. Kasutatud 2.05.2018 <https://www.facebook.com/Mallukas-364778193637646/>

Marasli, M., Suhendan, E., Yilmazturk, N. H. ja Cok, F. (2017). Parents' Shares on Social Networking Sites About their Children: Sharenting. *The Anthropologist*, 24, 399-406.

McPeak, A. (2013). *The Facebook Digital Footprint: Paving Fair and Consistent Pathways to Civil Discovery of Social Media Data*. Wake Forest L. Rev, 887.

Miller, D. (2013). Scholarship, integrity and going viral. *UCL Social Networking Sites & Social Science Research Project*. Kasutatud 04.04.2018 <https://blogs.ucl.ac.uk/social-networking/2013/12/30/scholarship-integrity-and-going-viral/>

Miller, J. H., Danielson, C., Sahlstein Parcell, E., Nicolini, K. ja Boucher, T. (2017). Blurred Lines: Privacy Management, Family Relationships, and Facebook. *Iowa Journal of Communication*, 48, 4-22.

Moser, C., Chen, T. ja Schoenebeck, S. (2017). Parents' and Children's Preferences about Parents Sharing about Children on Social Media. *Proceedings of the 2017 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems*. Denver, Colorado, USA, 5221-5225.

Nominet UK. (2016). Parents oversharing family photos online, but lack basic privacy know-how. Kasutatud 1.05.2018 <https://www.nominet.uk/parents-oversharing-family-photos-online-lack-basic-privacy-know/>

Ofcom report (2017). *Children and Parents: Media Use and Attitudes Report reference*. Kasutatud 23.05.2018 <file:///C:/Users/merike.lipu/Downloads/children-parents-media-use-attitudes-2017.pdf>

O'Keeffe, G. S. ja Clarke-Pearson, K. (2011). *The Impact of Social Media on Children, Adolescents, and Families*. From the American Academy of Pediatrics. Clinical Report 127, 44.

Orde, H. ja Durner, A. (2018). Current surveys and research on media use among children in Germany. *Basic Data Children and Media 2018*. International Central Institute for Youth and Educational Television.

Orlando, J. (2017). *How over-sharenting can harm your kids*. Nurture: the voice of the National Union of Associations for Christian Parent-controlled Schools, 51.

Patton, M. Q. (2002). *Qualitative Research and Evaluation Methods*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Petronio, S. (2002). *Boundaries of privacy: Dialectics of disclosure*. Albany, NY: SUNY Press.

Petronio, S. (2004). Road to Developing Communication Privacy Management Theory: Narrative in Progress, Please Stand By. *Journal of Family Communication*, 4, 3-4.

Petronio, S. ja Durham, W. T. (2008). *Communication Privacy Management Theory. Engaging Theories in Interpersonal Communication: Multiple Perspectives*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Recommendation CM/REC(2018)x of the Committee of Ministers to Member States on Guidelines to promote, protect and fulfil children's rights in the digital environment. (2017). *Ad hoc Committee for the Rights of the Child (CAHENF)*.

Rootalu, K., Kalmus, V., Masso, A. ja Vihalemm, T. (2015). *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Tartu: Taru Ülikooli kirjastus. URL samm.ut.ee

Siibak, A. ja Tamme, V. (2013). Who introduced granny to Facebook?: an exploration of everyday family interaction in web-based communication environments. *Northern Lights*, 11, 71-89.

Sorensen, S. (2016). Protecting Children's Right to Privacy in the Digital Age: Parents as Trustees of Children's Rights. *Children's Legal Rights Journal*, 36, 202-203.

Steinberg, S. B. (2017). Sharenting: Children's Privacy in the Age of Social. University of Florida Levin College of Law. *UF Law Scholarship Repository*.

- Strauss, A. ja Corbin, J. (1998). *Basics of Qualitative Research. Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*. Thousand Oaks, London, New Dehli: Sage Publications.
- Zhang, Y. Ja Wildemuth, B. M. (2009). *Qualitative analysis of content*. Applications of Social Research Methods to Questions in Information and Library Science, 308–319. Westport, CT: Libraries Unlimited
- Talves, K. ja Kalmus, V. (2015). Gendered mediation of children’s internet use: A keyhole for looking into changing socialization practices. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 9(1), article 4. <http://dx.doi.org/10.5817/CP2015-1-4>
- Tamme, V. ja Siibak, A. (2012). Enchancing Family Cohesion through Web-based communication: analysis of online communication practices in Estonian Families. *OBS*, 001-028. <http://obs.obercom.pt/index.php/obs/article/view/581/532>
- University of Michigan Health System. (2015). *Sharenting' trends: Do parents share too much about their kids on social media?*. ScienceDaily.
- Wagner, A. ja Gasche, L. A. (2018). Sharenting: Making Decisions about Other's Privacy on Social Networking Sites. *Publications of Darmstadt Technical University, Institute for Business Studies (BWL)*.
- West, A., Lewis, J. ja Currie, P. (2009). Students’ Facebook “friends”: Public and private spheres. *Journal of Youth Studies*, 12, 615-627
- Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu: Tartu Ülikool.

ARTIKLI KÄSIKIRI

Media International Australia

Special issue: Controlling Children's Data

TITLE:

**“Take it down!”: Estonian parents’ and pre-teens opinions and experiences with
sharenting**

Merike Lipu & Andra Siibak

University of Tartu, Institute of Social Studies

Author note:

Merike Lipu, MA student in communication management, Institute of Social Studies,

University of Tartu, Lossi 36, Tartu 50090, e-mail: merikelipu@gmail.com

Prof. Andra Siibak, Professor of Media Studies, Institute of Social Studies,

University of Tartu, Lossi 36, Tartu 50090, e-mail: andra.siibak@ut.ee

Correspondence concerning this article should be addressed to Andra Siibak,

Institute of Social Studies, University of Tartu, Lossi 36, Tartu, Estonia

E-mail: andra.siibak@ut.ee

Abstract

Semi-structured individual interviews with 14 Estonian mother-child (9-13 years old) pairs who had “friended” each other on Facebook, were carried out to study pre-teens’ and parents’ reflections and experiences about information disclosures and sharenting on Facebook. What kind of information do the mothers share about their children on Facebook and how do the children react on and perceive such posts. Our findings indicate that there is a big discrepancy in parents and children’s views whether a parent should ask for a permission to upload child-related content on social media. Pre-teens were often frustrated by their mothers’ sharenting practices which led to the occurrence of privacy boundary turbulence between the parent and the child. Raising the awareness of parents is crucial as children not only feel a need to negotiate the terms of acceptable information sharing with their parents, but also expect their parents respect their views on the topic.

Keywords: Sharenting, Facebook, pre-teens, parents, privacy, interviews

Introduction

Previous studies (Siibak and Tamme 2013) suggest that ICTs have become key elements in bringing different generations together and promoting and strengthening family ties and experiences and thereby helping to bridge generational gaps. Becoming a Facebook friend with your parent is one of the often explored opportunities parents use in order to communicate with their children through online means (Siibak and Tamme 2013; Burke, Adamic and Marciniak 2013; Madden et al. 2012). For example, in the United States where two thirds of parents of teens are using social media, 80 percent of them have also befriended their children (Madden et al 2012). Studies suggest that many parents join social media so as to be able to be in touch with their children but also to monitor their practices (Child and Petronio, 2011) or so as to get a better idea of the child's online behaviour, content creation and friendships (Child and Westermann, 2013). However, more recent studies (Brosch, 2016; Blum-Ross and Livingstone, 2017) reveal that parents often fail to critically reflect about their own online practices which in times may lead to parental oversharing and thereby not only introduce new risks to the child's identity and privacy but also jeopardize evolving parent-child relationship (Moser, Chen and Schoenebeck, 2017).

Various policy documents (e.g. Recommendation CM/REC(2018)x of the Committee of Ministers to Member States) emphasize the role of parents and caregivers in protecting children's privacy, personal data and online reputation and the need to respect the confidentiality of their correspondence. At the same time, empirical studies (Wagner and Gasche, 2018; Bessant, 2017; Marasli et al, 2017) indicate that significant number of parents share information and photographs of their children on social networking sites (SNS) often without considering the issues related to their children's privacy. On the one hand, parents as the gatekeepers of the personal information of their children, have the right to decide how much and what kind of information they share about their children on social media (Marasli et al, 2017); on the other hand, parents have to balance their benefits and their imminent right to share with their children's interest in privacy (Wagner and Gasche 2018). Thus, as pointed out by Blum-Ross and Livingstone (2017:122) the parents are „yet to find an approach that to representing relational identities in ways that deal fairly with both parents and their children“.

Regardless of the growing scholarly interest in the social media use and disclosures of parents and their practices of sharenting i.e. the ways many parents share details about their children's lives online (Davies, 2015; Minkus, Liu and Ross, 2015; Steinberg, 2017), the majority of the studies so far have focused on presenting the opinions, experiences and practices of parents

(Wagner and Gasche, 2018; Blum-Ross and Livingstone, 2017; Brosch, 2016; Ammari et al, 2015; Dor and Weimann-Saks, 2013;) and little work has investigated the opinions and experiences of children (Levy, 2017; Lilley and Ball, 2013). In the majority of these studies quantitative methods, mainly surveys' have been used, whereas there is still a lack of studies which aim to tackle the issue from the qualitative point of view (cf. Ammari, Kumar, Lampe and Schoenebeck, 2015; Wagner and Gasche 2018) or include the views and experiences of both parents' and their children (cf. Moser, Chen and Schoenebeck, 2017).

Furthermore, the majority of the studies about sharenting have been carried out in the United States (Davis and James, 2012; Moser, Chen and Schoenebeck, 2017; University of Michigan Health System, 2015), but there is a shortage of studies in English that would investigate the experiences and opinions about sharenting in the context of Western (Wagner and Gasche 2018, Blum-Ross and Livingstone 2017) or Eastern Europe (Brosch 2016). Considering the cross-national differences in socialisation cultures (Kirwil et al 2009) and parenting paradigms (Talves and Kalmus 2015) but also differences in the uptake of digital technologies e.g. the age of starting to use social media, more insight on the topic is needed.

The present article aims to provide new knowledge on this topic by exploring the attitudes and experiences concerning sharenting through an interview study with 14 mother-child pairs (ages 9-13) in Estonia. We believe that investigating the topic in Estonia, a country where internet access has been stated a human right since 2002 (Siibak 2017) would provide interesting reflections on the topic. Furthermore, the findings of EU Kids Online survey indicate that although the uptake of SNS use amongst "under-age" children in Estonia is one of the highest in Europe, with 55 percent of 9-12 year olds having their own profile (Livingstone, Ólafsson and Staksrud 2011), Estonian parents are relatively carefree and untroubled by their children's early uptake of digital technologies which is one of the reasons Estonia was grouped under "higher use, higher risk" and "new use, new risk" country (Livingstone et al., 2011) by the EU Kids Online network.

Taking the above-mentioned context into consideration, semi-structured individual interviews with 9-13-year-old pre-teens (n=14) and their mothers (n=14) who had "friended" each other on Facebook, were carried out. Our aim was to study pre-teens' and parents' reflections and experiences about information sharing and privacy in the context of their Facebook friendships. Furthermore, we aimed to investigate both the pre-teens' and mothers' opinions and experiences with sharenting through exploring what kind of information do the

mothers share about their children on Facebook and how do the children react on and perceive such posts.

Literature review

Practices of sharenting

Scholars (Brosch, 2016) acknowledge that today's parents are facing more unique parenting problems than previous generations. In fact, it has been suggested that on top of the parents existing work and family responsibilities present day parents also need to exercise a "third shift" when negotiating their children's digital footprints (Ammari, Kumar, Lampe and Schoenebeck, 2015).

For many parents, social media platforms offer a place where not only to communicate with close ones but also to seek and share advice about these parenting challenges they face (Clark et al, 2015). In fact, as argued by Blum-Ross and Livingstone (2017) present day parents are actually encouraged to share images and stories of their own experiences as parents. While doing so, however, parents have become accustomed to regularly post and disclose details about their children on social media i.e. engage in sharenting (Blum-Ross and Livingstone, 2017).

Sharing the joys and challenges of parenthood and documenting children's lives publicly has become a social norm in the social media era (Clark et al 2015). In fact, according to the findings of AVG survey (2010) carried out in the US, Canada, Australia, New Zealand, Japan, France, UK, Germany, Italy and Spain 81 percent of children under the age of two already have some digital footprint created by their parents. Parents share information, stories, and photographs about their children on a variety of social media platforms like Facebook and Instagram (Ammari et al, 2015). The findings of Brosch (2016) suggest that parents are most active in sharing photos as on average parents share 116 baby photos per account so as to chronicle both the most important events of their children's lives and family holidays but also spontaneous moments from their everyday lives.

Children's views and experiences of sharenting

Studies indicate that children often feel embarrassed, annoyed and frustrated by sharenting. For example, the findings of a recent study amongst 12-16 year olds (N=1000) in the UK, suggest that the majority of the young respondents (71.3%) thought their parents did not respect their privacy online, and over third (39.8%) had experienced parents sharing embarrassing photos of them (Levy 2017). Other authors (Moser, Chen and Schoenebeck, 2017) have also found that

children believe that parents should not be sharing information that would reflect negatively on the child's self-presentation or that would be too revealing.

Thus, as also argued by Steinberg (2017), children not only have interests in protecting negative information about themselves on their parent's newsfeed, but also may not agree with a parent's decision to share any personal information—negative or positive—about them in the online world. In fact, recent empirical studies (e.g. Moser, Chen and Schoenebeck, 2017; Hiniker, Schoenebeck and Kientz 2016) suggest that parents and children have very different attitudes about how often parents should ask a permission to post about their child on social media. As detected by Hiniker, Schoenebeck and Kientz (2016: 1385) “children were twice as likely to report that parents should not ‘overshare’ by posting information about their children online without permission”. At the same time, studies reveal that children are ok with parents sharing positive information e.g. achievements in school, doing well in sports; as well as “information that reflects a positive parent-child relationship or happy family life” (Moser, Chen and Schoenebeck 2017: 4). Thus finding a right balance between what kind of content to share and how often to share, has become crucial for the parents.

Sharenting and the dilemmas of privacy

Communication privacy management theory (Petronio 2002) has often been used to illustrate the privacy dilemmas individuals encounter when managing their privacy and relationships on social media. Furthermore, communication privacy management in families is often characterized by co-ownership of information and the corresponding family norms, learned privacy orientations and individual motivations all of which have an impact on the privacy ownership, privacy control and the occurrence of privacy boundary turbulence within the family (Miller, Danielson, Sahlstein Parcell, Nicolini and Boucher, 2017).

Although many parents employ privacy settings on social media to control who can see their personal information; privacy settings are not well understood by all users (Clark et al, 2015). Furthermore, while adults have the ability to set their own parameters when sharing their personal information in the virtual world, children often have no control over the dissemination of their personal information by their parents. Instead, parents are afforded the right—and the responsibility—of making decisions on behalf of their child (Moser, Chen and Schoenebeck, 2017) and thus, are the gatekeepers of their children's information which in case of oversharing might lead to conflicts within a family (Steinberg, 2017).

Although scholars agree with the fact that parents' sharenting practices and decisions to reveal private information about their children may introduce risks to the child's privacy and identity, as well as to the evolving parent-child relationship, no anonymous agreement on the solution has been reached so far. For example, some authors (e.g. Sorensen, 2016) claim that parents should fully protect their child's privacy, and thus not reveal any personal details and information until the child can choose to disclose it (or refrain from disclosing it) oneself as an autonomous adult; while others (Steinberg, 2017) argue for a "child-centred perspective on parents' rights". In short, the privacy dilemmas of parents on the topic are intensified by the battle of "relational versus individualistic conceptions of identity, ethics, privacy, and responsibility" (Blum-Ross and Livingstone 2017:112).

Method and Data

Sample

The sample of our study consisted of 14 mother-child (9-13 years old, seven boys and seven girls) pairs. Even though we tried to achieve heterogeneity in terms of the parent's gender; none of the fathers agreed with the interviews. Still, considering that compared to fathers' mothers have been found to be more active in communicating with their children on Facebook (Burke, Adamic and Marciniak, 2013), we believe we were able to discuss the topic with most information-rich participants.

As we aimed to study experiences and opinions about parent-child interactions on Facebook we used strategic sampling (Trost, 1986) and set out to find families where parent and child were each other's Facebook friends. Furthermore, we were especially interested in studying the experiences of under-age Facebook users, as research has suggested that "many parents now knowingly allow or assist their children in circumventing age restrictions" on Facebook (boyd, Hargittai, Schultz and Palfrey 2011). Thus, following the objectives of the study, the age of the children participating need to be 13 or lower and both the parent and the child had to use their Facebook account on a daily basis. The sample was heterogeneous regarding the time of owning a Facebook account; ranging from eleven to five years in case of mothers, and a couple of months to five years in case of the children. Table 1 presents an overview of the respondents and some background information about their Facebook use. To protect the confidentiality of the respondents, only codes are used to mark the respondents.

[insert Table 1 *Description of the sample* here]

The respondents were found using snowball sampling, which means that existing subjects of the study helped to recruit further subjects among their acquaintances. The first informants were sought from the acquaintances of the first author and, at the end of the interviews, the interviewees were asked to suggest new informants.

We first contacted the potential respondents by sending a message with a request to participate in the study to the parents through Facebook. We gave an overview of the study, about its purposes, methods of data collection and analysis and also introduced them how the gathered data will be used. After that the parent talked to the child and when both of them agreed to participate in the study, the time for the interviews was agreed upon. All the participating mothers and children signed a consent form and mothers also gave a signature confirming that they agree for their child to participate in the study.

Method

The data for the present study was gathered using the method of semi-structured interviews, which was chosen as it allows greater flexibility of coverage and enables the interviewer to question the interviewees' responses in greater detail. Furthermore, similar to Horton, Macyve and Struyven (2004) we believe that semi-structured interviews helped us reveal novel areas we had not previously identified, and thereby helped us produce richer data.

The interview questions were the same for both the children and their mothers. The interviews were conducted individually, so that the presence of the other would not distract the respondent and responses would be as honest and complete as possible. The interviews with mothers lasted from 35-45 minutes, the interviews with pre-teens were approximately 25-30 minutes long.

The style of the interviews was based on a qualitative interviewing technique consisting of a flexible outline of topics and questions (Patton, 2002). A prepared interview schedule with open-ended questions was used to help to guide the interviews. The interviews with the respondents focused on three main topics. After ice-breaker questions during which the respondents were asked to describe their own social media usage practices; the conversation moved on to reflections about becoming each other's Facebook friends; opinions and experiences with privacy in the context of their Facebook friendships e.g. disclosure norms and family agreements; and practices of monitoring each other's Facebook use. In the context of this article we will focus on their reflections and opinions about disclosure norms and sharenting.

Interview transcripts were analyzed horizontally combining the principles of cross-case analysis and the grounded theory approach described by Corbin and Strauss (1990). The occurred phenomena were flexibly given conceptual labels and the labels were grouped into (sub)categories which formed (sub)themes. Then, all relevant categories were unified around a core category and irrelevant codes were excluded. A literature search was carried out after all the empirical data was analysed and the core category, experiences and opinions about sharenting, had emerged.

Results and Discussion

Reflections of sharenting: parents' views and practices

Although some mothers in our sample believed that Facebook is not the right platform for sharing family-related information, the majority of our interviewees posted both texts and photos about their families and children on Facebook. Thus similar to the findings of others (Ammari, Kumar, Lampe and Schoenebeck 2015), our interviews reveal that mothers are very active both in tagging their children as well as posting photos from various family events (e.g. birthdays, travelling) and their everyday life.

C2Mother (42): All the time, well not all the time but very often. Everywhere we go together, I tag him instantly, I tag my children every time when I'm with them.

Some mothers in our sample stated that they used to post much more children and family related content on Facebook before the child got their own personal Facebook account. Thus, similar to the findings of AVG survey which found that 81 percent of the children under the age of two have some kind of a digital profile (Digital birth... 2010) many mothers in our sample had also benignly started to create "digital shadows" (Leaver 2015) of their child i.e. posting information about the child on Facebook at the time when the child was not in control of the information posted. At the same time, our interviews indicate that some of the mothers had also adjusted their sharenting practices after the child got their own Facebook account.

C1Mother (34): I think that when she did not have her own account, then I uploaded more photos of her, but now I try to avoid it.

The extract above indicates that through the creation of one's personal Facebook account, the mother acknowledged that the child had matured enough so as to take responsibility of their online identity and was thus ready to agree with co-ownership of the information (Petronio 2010).

Reflections of sharenting: pre-teens' views and experiences

Our interviews with pre-teens indicate that the young have mixed feelings about their mothers' social media behavior. On the one hand, pre-teens in our sample were happy and proud when they noticed their mothers were sharing posts about their achievements (e.g. doing well in sports/in school/hobbies) or posted photos reflecting their happy family life. On the other hand, however, they had often experienced negative feelings due to their mothers' posts. In particular, children did not want their parents to share unflattering visuals (e.g. "ugly photos", "when my hair is messed up") that the children were not content with and that would reflect negatively on their self-presentation.

G2(10): One-time mother uploaded a photo of me where I was jumping on a trampoline and it was summer. **And you did not like the photo?** Not really. **Why did you feel bothered?** I looked so strange on the photo. **Did you ask your mother to remove the photo?** Yes, and she promised that she will delete it but in the end she probably forgot.

Thus, our results coincide with the findings of Moser, Chen and Schoenbeck (2017: 4) who indicate that although children have nothing against parents sharing content that would help to create a positive online identity of a child, they do not like parents sharing content that could be classified as embarrassing, visually unflattering or otherwise negatively valenced. Furthermore, although research has found that parents use diminutives (e.g. "my sweetheart", "my little princess", "my sunshine") with teens on Facebook so as to nurture them (Burke, Adamic and Marciniak, 2013), pre-teens in our sample found the practice highly annoying and unsuitable in public Facebook posts. In fact, the young considered it to be suitable only when used in the private setting of the home.

Privacy boundary turbulence in the views about sharenting

Similar to the findings of others (Hiniker, Schoenebeck and Kientz 2016; Moser, Chen and Schoenebeck 2017), our interviews reveal a considerable difference in the views about how often a parent should ask for permission to post about their child on social media. Although some mothers acknowledged the need to consult with a child before posting photos and information about them or tagging them on social media, in reality children's opinions on the topic were rarely considered.

***Are you asking permission from your child to post information about her/him on Facebook?** F1Mother (38): No I don't... In fact, I could and should, but in some way it has just been so that I do not ask.*

In fact, our interviews revealed that even when parents know that their child resents their sharenting practices, they still continue this practice despite the child's wishes justifying their actions by referring to the young age of the child, or that fact that they as parents have the right to control and decide which information they share about their children on social media.

B1Mother (33): She sometimes says that "aah, don't upload it anywhere" ... but I think I own this right, whether to upload or not, she is still too young [to decide].

*B1Child (10): **Can you recall if you have ever felt bad about the posts your mother has made?** Well, when she uploads a photo where I am with my brother, those I do not like at all. **And you also tell your mother that?** Yes. **And what does she do?** Still does not remove the photo.*

While comparing the views of the mothers to that of their children, in the extract above, it is apparent that either due to the misunderstandings of family privacy boundaries and parameters as well as misconceptions about the ownership of rights, practices of sharenting may also lead to the "privacy boundary turbulence" (Petronio and Durham 2015) which in the current case emerges when child's intended privacy levels are inconsistent with how their parents are treating their information. In short, our interviews with pre-teens reveal that the young are really desiring limits on information co-ownership (Miller, Danielson, Sahlstein Parcell, Nicolini and Boucher, 2017).

Our interviews, however, also indicate that some mothers have learned from their first errors of judgement and have adjusted both the family privacy boundaries and their own actions accordingly.

***Are you asking permission from your child to post information about them on Facebook?** F2Mother (35): Well.. I haven't asked... [the permission from the child]. We had once a conversation and she said that "you did not even ask for my permission", and then I asked if she would have agreed [with me posting the information] and she said she would have. After that I promised that the next time I will ask from her [the permission]. It would be feasible to ask. I have also uploaded photos of my son, and*

then I also started to think once that maybe he does not want to have such kind of photos of himself [on social media] in the future.

The interviews reveal that due to the sharenting practices of their parents, pre-teens often feel they lack power to exercise their agency so as to have ownership over their own online identities. For example, pre-teens in our sample expressed how frustrated and annoyed they are when noticing on their timeline that their mothers' have uploaded content without consulting with the child first. The majority of the children in our sample said that they would appreciate if their parents actually asked their opinion and permission before making posts on Facebook. Thus, as indicated by Steinberg (2017) the young often felt that they have no control over the dissemination of their personal information by their parents.

DIGirl (10): [I do not like] when my mother uploads photos of me without my knowledge, but eventually I'll get over it.

Our interviews illustrate the fact that mothers often did not realize how upsetting practice sharenting is for their children. Or even if they are aware of the child's feelings they do not acknowledge them as real or worthy of living up to.

*EIMother: I would "like" his photos but he does not upload any photos. Maybe once in a year he uploads a photo. I uploaded one photo of him and sent it to his timeline and he was annoyed by that. **Do you ask for your child's permission to upload content about him on Facebook?** No I don't and he doesn't allow me either (laughing). But I still tag him and he doesn't like when I take photos of him but I still upload those too.*

The latter two extracts illustrate that struggles between the parent and the child might occur due to the fact that child's privacy expectations are violated and not taken seriously by the parent (cf. Child and Petronio 2011).

Conclusion

Our interviews revealed that pre-teens are often frustrated by their mothers' sharenting practices and feel powerless to exercise their agency and to have co-ownership over their own online identities. The latter was also a reason for the occurrence of privacy boundary turbulence (Petronio 2010) that caused additional stress on the child-parent relationship. Although the pre-teens in our sample were happy and proud to see their mothers' sharing information about them that would reflect positively with their self-image, they did not like parents sharing content that could be classified as embarrassing, visually unflattering or otherwise negatively valenced.

Furthermore, similar to the findings of others (Moser, Chen and Schoenebeck, 2017; Hiniker, Schoenebeck and Kientz 2016) our results indicate that there is a big discrepancy in parents and children's views whether a parent should ask for a permission to upload child-related content on social media. Therefore, raising the awareness of parents on the topic is crucial as children not only feel a need to negotiate the terms of acceptable information sharing with their parents, but also expect their parents respect their views on the topic.

The smallness of the study sample does not allow us to make any generalizations about the findings. As our final sample of parents consisted of mothers' only, future research should also investigate fathers' opinions and experiences with sharenting. Furthermore, as mothers in our sample were most active in sharing photos of their children, future research could also explore sharenting practices on different social media platforms like Instagram.

References

1. Ammari T, Kumar P, Lampe C and Schoenebeck S (2015) Managing Children's Online Identities: How Parents Decide what to Disclose about their Children Online. CHI '15 Proceedings of the 33rd Annual ACM Conference on Human Factors in Computing Systems. Seoul, Republic of Korea.
2. Avg Technologies (2010) AVG Digital Diaries – digital birth. Retrieved 11/01/2016.
3. Bessant C (2017) Parental rights to publish family photographs versus children's rights to a private life. *Entertainment Law Review* 28(2):43-46.
4. Blum-Ross A and Livingstone S (2017) Sharenting, parent blogging, and the boundaries of the digital self. *Popular Communication* 15(2):110-25.
5. Brosch A (2016) When the Child is Born into the Internet: Sharenting as a Growing Trend among Parents on Facebook. *New Educational Review* 43(1):225-235.
6. Child J T and Petronio S (2011) Unpacking the paradoxes of privacy in CMC relationships: The challenges of blogging and relational communication on the internet. *Computermediated communication in personal relationships*. New York, NY: Peter Lang, 21–40.
7. Child T J and Westermann D A (2013) Let's Be Facebook Friends: Exploring Parental Facebook Friend Requests from a Communication Privacy Management (CPM) Perspective. *Journal of Family Communication* 13(1): 46-59
8. Clark SJ, Davis MM, Singer DC, Matos-Moreno A, Kauffman AD and Hale K (2015). Parents on social media: Likes and dislikes of sharenting. C.S. Mott Children's Hospital National Poll.

9. Corbin, JM and Strauss A (1990) Grounded theory research: Procedures, canons, and evaluative criteria. *Qualitative Sociology* 13: 3-21.
10. Davis K and James C (2012). Tweens' conceptions of privacy online: implications for educators. *Learning, Media and Technology*, iFirst article, p. 1-22.
11. Dor A and Weimann-Saks D (2013) Children's Facebook Usage: Parental Awareness, Attitudes and Behavior. *Studies in Media and Communication*.
12. Hiniker A, Schoenebeck SY & Kientz JA (2016) Not at the Dinner Table: Parents' and Children's Perspectives on Family Technology Rules. Proceedings of the ACM Conference on Computer Supported Cooperative Work, CSCW. 27: 1376-1389.
13. Levy E (2017) *Parenting in the Digital Age: how are we doing?* Report, Parent Zone: making the internet work for families. London.
14. Lilley C and Ball R (2013) Younger children and social networking sites: a blind spot. London: NSPCC.
15. Livingstone S, Haddon L, Görzig A and Ólafsson K (2011) EU Kids Online Network.
16. Madden M, Lenhart A, Cortesi S, Gasser U, Duggan M, Smith A and Beaton M (2013) Teens, Social Media, and Privacy. Pew Research Center's Internet & American Life Project.
17. Marasli M, Suhendan E, Yilmazturk NH and Cok F (2017) Parents' Shares on Social Networking Sites About their Children: Sharenting. *The Anthropologist* 24:2:399-406.
18. Moser C, Chen T and Schoenebeck S (2017) Parents' and Children's Preferences about Parents Sharing about Children on Social Media. Proceedings of the 2017 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems. Denver, Colorado, USA, p. 5221-5225.
19. Siibak A and Tamme V (2013) Who introduced granny to Facebook?: an exploration of everyday family interaction in web-based communication environments. *Northern Lights* 11: 71-89.
20. Sorensen S (2016) Protecting Children's Right to Privacy in the Digital Age: Parents as Trustees of Children's Rights. *Children's Legal Rights Journal*: 36(3):202-203.
21. Steinberg SB (2017) Sharenting: Children's Privacy in the Age of Social. University of Florida Levin College of Law. UF Law Scholarship Repository.
22. Strauss A and Corbin J (1998) Basics of Qualitative Research. Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory. Thousand Oaks, London, New Dehli: Sage Publications.

23. University of Michigan Health System. (2015). "'Sharenting' trends: Do parents share too much about their kids on social media?." ScienceDaily.
24. Wagner A and Gasche LA (2018). Sharenting: Making Decisions about Other's Privacy on Social Networking Sites. Publications of Darmstadt Technical University, Institute for Business Studies (BWL) 90477, Darmstadt Technical University, Department of Business Administration, Economics and Law, Institute for Business Studies (BWL).

Appendix 1

Table 1: Description of the sample

	Code (Family code/gender/age)	Time being a Facebook user	Sender of the friend request	Main activities in Facebook
Family 1	A1Boy(13)	One year	From child to parent	Chatting with friends (Messenger), scrolling timeline
	A1Mother(41)	Four years	From child to parent	Messenger, reading news, scrolling timeline
Family 2	A2Boy(13)	Three months	From parent to child	Messenger
	A2Mother(42)	Five years	From parent to child	Messenger
Family 3	B1Girl(10)	Couple of months	From parent to child	Scrolling timeline to look and comment photos
	B1Mother(33)	Ten years	From parent to child	Reading news, buying things, scrolling timeline
Family 4	B2Boy(11)	Five years	From child to parent	Messenger, scrolling timeline
	B2Mother(33)	10 years	From child to parent	Messenger, scrolling timeline, buying and selling things
Family 5	C1Girl(10)	Three years	From parent to child	Messenger
	C1Mother(34)	Six years	From parent to child	Messenger
Family 6	C2Boy(12)	Four years	From child to parent	Messenger
	C2Mother(45)	Seven years	From child to parent	Messenger
Family 7	D1Girl(10)	Two Years	From child to parent	Messenger, scrolling timeline (what friends post there)

	D1Mother(41)	Seven years	From child to parent.	Messenger, scrolling timeline
Family 8	D2Boy(13)	One year	From child to parent	Messenger, scrolling timeline
	D2Mother(37)	Six years	From child to parent	Reading news, scrolling timeline, Messenger
Family 9	E1Girl(11)	One year	From child to parent	Messenger, Facebook groups, scrolling timeline
	E1Mother(31)	Seven years	From child to parent	Reading news, Facebook groups, scrolling timeline
Family 10	E2Girl(9)	One year	From child to parent	Messenger
	E2Mother(46)	Eight years	From child to parent	Scrolling timeline, Messenger
Family 11	F1Boy(11)	Two years	From parent to child	Messenger
	F1Mother(38)	Seven years	From parent to child	Messenger
Family 12	F2Girl(13)	Two years	Don't remember	Messenger
	F2Mother(35)	Seven years	Don't remember	Messenger
Family 13	G1Boy(13)	Five years	From parent to child	Messenger, reading news, scrolling timeline
	G1Mother(42)	Six Years	From parent to child	Reading news, scrolling timeline
Family 14	G2Boy (10)	Half a year	From child to parent	Messenger
	G2Mother(34)	Eleven years	From child to parent	Messenger, sharing photos and moments of everyday life

LISA 2: Intervjuu kava

Laps

Sissejuhatus:

1. Kui vana Sa oled?
2. Kui kaua oled Facebooki kasutanud?
3. On sul meeles, millest Sul tuli mõte Facebooki kasutama hakata? Milliseid tegevusi Sa peamiselt Facebookis teed?

Millistel alustel saab alguse lapse ja vanema omavaheline Facebooki sõprus?

4. Kui kaua oled ema/isaga Facebookis sõber olnud?
5. On Sul meeles, kas Sina saatsid emale/isale Facebookis sõbrakutse või lisas tema Sind sõbraks? (Juhul, kui isa/ema Sind, siis kuidas suhtusid sellesse ja millised emotsioonid Sind valdasid, kui ema/isa Sind Facebookis sõbraks lisas?)
6. Kas Facebookis ema/isaga sõbraks olemine on Sinu hinnangul suhet vanemaga ka väljaspool Facebooki mõjutanud? (Kui vastab jaatavalt siis palun tuua mõne näite.)
7. Oled Sa vanemate Facebooki postitustes märganud ka sellist infot, mis oli Sinu jaoks uus (täpsustamiseks: mida Sa varem vanemate kohta ei teadnud)? Kui vastab jaatavalt, siis palun tuua mõne näite.

Milline on lapse ja vanema vaheline interaktsioon Facebookis?

8. Kui sageli kasutad Facebooki ema/isaga suhtlemiseks, näiteks kommenteerid tema postitusi või saadad messengeris sõnumi?
9. Milliseid suhtlusviise laikimine, kommenteerimine, jagamine, tagimine, seinale kirjutamine, privaatsõnumi saatmine kasutad ema/isaga suhtlemiseks kõige tihedamini? Mis sa arvad, millest selline suhtlusviisi eelistus on tingitud? Kuidas sulle tundub, mis teemadel te omavahel Facebooki chati (messengeri) kõige enam kasutate?
10. Kas oled kunagi ema/isa Facebooki postitusi laikinud? Palun kirjelda mulle, millised need vanemate postitused võiksid olla, mille puhul sa „meeldib“ nuppu vajutaksid?
11. Aga kommenteerinud? Millised need postitused olid? Aga jaganud? Millised need postitused olid? Või ema/isa postituses taginud? Millised need postitused olid? Või ema/isa seinale kirjutanud? Millised need postitused olid? Või emast/isast pildi lisanud? Millised need pildid olid? Või emale/isale privaatsõnumi saatnud?

12. Projektiivtehnika. Kuidas oleks, kui teeks ka paar loomingulist ülesannet? Palun tee selle lehe peale kaks tüüpilist postitust, mida su ema/isa Sinu meelest Facebookis teeks. Need postitused võivad olla tema enda postitatud sisu või ka postitused, mida ta näiteks laigiks, jagaks või kommenteeriks. Nüüd tee palun lehele kaks ema/isa poolt tehtud või jagatud/laigitud/kommenteeritud postitust, mis sulle isiklikult positiivselt meelde jäid. Kui sulle ei tule hetkel ühtegi näidet meelde, siis võid ise välja mõelda, milliseid postitusi sulle enda ema/isa seinal näha meeldiks. Nüüd tee palun kaks ema/isa tehtud või jagatud/laigitud/kommenteeritud postitust, mis sinus pigem halbasid emotsioone on tekitanud. Jällegi, kui ei tule hetkel meelde, võid ise näidiseks mõned taolised postitused välja tuua.

13. Kas küsid eelnevalt oma ema/isalt Facebooki postitustesse kaasamise luba?

Kuivõrd laps ja vanem üksteise tegevust Facebookis monitoorivad?

14. Milleks Sinu ema/isa Facebooki enim kasutab?

15. Mida Sinu ema/isa võiks Facebookis rohkem teha?

16. Mida Sinu ema/isa võiks Facebookis vähem teha?

17. Mis sa arvad, kas näed kogu sisu, mida su vanem Facebooki postitab?

18. Kas emal/isal on võimalik näha kõike, mida sa Facebookis teed? ?

19. Kas Sinu hinnangul mõjutab ema/isaga Facebookis sõber olemine kuidagi Sinu tegevust Facebookis? Täpsustavaid küsimusi veel: kuivõrd sa jälgid näiteks oma keelekasutust vanemaga Facebookis suheldes või avalikult postitusi tehes?/ On sul ehk mingeid teemasid ka, mida sa Facebookis puudutada ei taha, kuna tead, et vanemale ei pruugi see meeldida? Mis Sa arvad, millised Sinu postitused vanemale meeldiksid (et ta neid laigiks või kommenteeriks, jagaks)? Millise sisuga postituse jagamine Sinu ema/isa pahandaks või häiriks?

20. Kas Sulle meenub ka selliseid olukordi, kui Sind on mingi ema/isa tehtud postitus/või jagatud foto häirinud, pahandanud? Kui jah, siis milline oli selle postituse sisu ja miks Sa tundis end häiritult. Kuidas käitusid (reageerisid)?

21. Kas teil on ema/isaga paika pandud nn. reegleid, mida Sina või ema/isa Facebookis teha võite ja mida mitte?

22. Juhul, kui reeglid on paika pandud, siis kes need reeglid paika pani ning millised need reeglid on näiteks?

23. Äkki Sa tahaksid ise veel Facebooki teemal midagi lisada?

Vanem

1. Kui kaua oled Facebooki kasutanud?
2. On sul meeles, millest tuli mõte Facebooki kasutama hakata? Milliseid tegevusi Sa peamiselt Facebookis teed?

Millistel alustel saab alguse lapse ja vanema omavaheline Facebooki sõprus?

3. Kui kaua oled oma lapsega Facebookis sõber olnud?
4. Millistel kaalutlustel tohtis teie laps endale Facebooki konto luua?
5. On sul meeles, kas Sina saatsid oma lapsele Facebookis sõbrakutse või lisas tema Sind sõbraks? (Juhul, kui laps lisas vanema, siis millised emotsioonid Sind valdasid, kui laps Sind Facebookis sõbraks lisas?)
6. Kuidas suhtud oma lapsega Facebookis sõbraks olemisse nüüd?
7. Kas Facebookis oma lapsega sõbraks olemine on Sinu hinnangul mõjutanud ka Sinu suhet oma lapsega väljaspool Facebooki?
8. Oled sa oma lapse Facebooki postitustes märganud ka sellist infot, mis oli sinu jaoks uus (täpsustamiseks: mida sa varem oma lapse kohta ei teadnud)? Kui vastab jaatavalt, siis palun tuua mõne näite.

Milline on lapse ja vanema vaheline interaktsioon Facebookis?

9. Kui sageli kasutad Facebooki oma lapsega suhtlemiseks, näiteks kommenteerid tema postitusi või saadad messengeris sõnumi?
10. Kui palju mainid oma last oma Facebooki postitustes?
11. Kas oled kunagi lapse Facebooki postitusi laikinud? Millised need postitused olid? Aga kommenteerinud? Millised need postitused olid? Aga jaganud? Millised need postitused olid? Või last oma postituses taginud? Millised need postitused olid? Või lapse seinale kirjutanud? Millised need postitused olid? Või lapsest pildi lisanud? Millised need pildid olid? Või lapsele privaatsõnumi saatnud?
12. Kas küsid eelnevalt oma lapselt luba teda oma Facebooki postitustesse kaasamiseks?
13. Millist eelpool nimetatud suhtlusviisi (laikimine, kommenteerimine, jagamine, tagimine, seinale kirjutamine, privaatsõnumi saatmine) enda hinnangul lapsega Facebookis suhtlemisel enim kasutad?
14. Millised on need teemad, mida selle suhtlusviisi abil lahkate?
15. Mis põhjusel eelistad just seda suhtlusviisi oma lapsega Facebookis suhtlemiseks?

16. Projektiivtehnika. Kuidas oleks, kui teeks ka paar loomingulist ülesannet? Palun tee selle lehe peale kaks tüüpilist postitust, mida su laps Sinu meelest Facebookis teeks. Need postitused võivad olla tema enda postitatud sisu või ka postitused, mida ta näiteks laigiks, jagaks või kommenteeriks. Nüüd tee palun lehele kaks lapse poolt tehtud või jagatud/laigitud/kommenteeritud postitust, mis sulle isiklikult positiivselt meelde jäid. Kui sulle ei tule hetkel ühtegi näidet meelde, siis võid ise välja mõelda, milliseid postitusi sulle enda ema/isa seinal näha meeldiks. Nüüd tee palun kaks lapse tehtud või jagatud/laigitud/kommenteeritud postitust, mis sinus pigem negatiivseid emotsioone on tekitanud. Jällegi, kui ei tule hetkel meelde, võid ise näidiseks mõned taolised postitused välja tuua.

Kuivõrd laps ja vanem üksteise tegevust Facebookis monitoorivad?

17. Milleks Sinu laps Facebooki enim kasutab?

18. Mida Sinu laps võiks Facebookis teisiti või vähem teha?

19. Milliseid positiivseid külgi leiad Facebooki näol oma lapsele?

20. Kui suur ligipääs on Sul enda hinnangul oma lapse Facebooki konto sisule?

21. Kui suur ligipääs on lapsel Sinu Facebooki sisule?

22. Kas Sinu hinnangul mõjutab lapsega Facebookis sõber olemine kuidagi Sinu tegevust Facebookis? Täpsustavaid küsimusi veel: kuivõrd sa jälgid näiteks oma keelekasutust lapsega Facebookis suheldes või avalikult postitusi tehes? Mis Sa arvad, millised Sinu postitused lapsele meeldiksid (et ta neid laigiks või kommenteeriks, jagaks)? Millise sisuga postituse jagamine Sinu last pahandaks või häiriks?

23. Kas Sulle meenub ka selliseid olukordi, kui Sind on mingi lapse tehtud postitus/või jagatud foto häirinud, pahandanud? Kui jah, siis kuidas käitusid?

24. Kas teil on paika pandud nn. reegleid, mida Sina või laps Facebookis teha võite ja mida mitte?

25. Juhul, kui reeglid on paika pandud, siis kes need reeglid paika pani ning millised need reeglid on näiteks?

26. Facebookis on alamvanusepiir konto loomiseks kehtestatud 13 eluaastat? Kui vana on teie laps?

27. Juhul kui noorem kui 13 eluaastat, siis mis vanuses lubasite tal konto teha ja millistel põhjustel?

28. Äkki Sa tahaksid ise veel Facebooki teemal midagi lisada?

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Merike Lipu,

(autori nimi)

annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Eesti laste ja vanemate Facebooki-sõprus: omavahelise suhtlusega seotud kogemused ja arvamused,

(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja on Andra Siibak,

(juhendaja nimi)

1.1 reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2 üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu alates **01.03.2019** kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 30.05.2018